

Dokumentation av ett seminarium om

Tillgänglighet i utställningar

Upplandsmuseet, Uppsala 14-15 maj 2009

Records from
a seminar on

Accessibility in exhibitions

Upplandsmuseet, Uppsala,
14-15 May 2009

Titel: Dokumentation av ett seminarium om tillgänglighet i utställningar
14-15 maj 2009, Upplandsmuseet i Uppsala

Title: *Records from a seminar on accessibility in exhibitions*
14-15 May 2009, Upplandsmuseet in Uppsala

Redaktör och författare / Editor and author: Eva-Lotta Sandberg

Redaktionsråd och sakkunniga / Editorial council and expert advisors:

Jeanette Rangner Jacobsson, Sari Salovaara

Översättning från svenska till engelska / Translation: Järva Tolk & Översättning, www.jarvatolk.se

Lättlästa sammanfattningar / Easy-to-read summaries: Lena Nilsson, Duolongo

Beställare och sakkunnig / Commissioner and expert advisor: Louise Andersson

Ansvarig utgivare / General editor: Hans Kindgren, Bohusläns museum/Västarvet

Grafisk formgivning / Graphic production: Duolongo, www.duolongo.se

Omslag / Cover: Bild från projektet Alla ombord! – det salutogena museet på Vasamuseet, Statens Maritima Museer. Foto: Emma Fredriksson. *Picture from All Aboard! – The Salutogenic Museum, Vasa Museum, Swedish National Maritime Museums. Photo: Emma Fredriksson.*

Fotografi / Photography: Olle Norling, Upplandsmuseet; Bengt Backlund, Upplandsmuseet och Emma Fredriksson, Vasamuseet

Bildbearbetning och repro / Photographic processing and repro: Per Björklund, Riksutställningar

Tryck / Printing: Ljungbergs tryckeri, www.ljungbergs.se

ISBN: 978-91-7686-225-4

Publikationen kan beställas som trycksak från arrangörerna. Den kan också laddas ned som pdf från arrangörernas webbplatser:

This publication is available in printed form from the organizers. It can also be downloaded as a pdf from any of the organizers' websites:

Bohusläns museum: www.bohusmuseum.se

Handisam: www.handisam.se

Kultur för alla: www.cultureforall.org

Länsmuseernas samarbetsråd: www.kulturarvsportalen.se

Riksutställningar: www.riksutstallningar.se

Upplandsmuseet: www.upplandsmuseet.se

© Författarna och Bohusläns museum, Handisam, nätverket Kultur för alla, Länsmuseernas samarbetsråd, Riksutställningar, Upplandsmuseet.

© *Authors and Bohuslän Museum, Handisam, Culture for All Service, County Museum Co-ordination Council, Swedish Travelling Exhibitions, Upplandsmuseet.*

Bohusläns museum, 2010

www.bohusmuseum.se

www.vastarvet.se

Dokumentation av ett seminarium om

Tillgänglighet i utställningar

Upplandsmuseet, Uppsala 14-15 maj 2009

Records from a seminar on

Accessibility in exhibitions

Upplandsmuseet, Uppsala, 14-15 May 2009

Förord

Den här dokumentationen berättar om ett seminarium på Upplandsmuseet i Uppsala 14–15 maj år 2009. Seminariet handlade om hur museer ska bli tillgängliga så att alla som vill kan besöka dem och uppleva utställningarna som visas.

Vi som ordnade seminariet vill visa bra exempel på hur andra har gjort.
Att arbeta med tillgänglighet är mer än att bygga om trösklar och trappor.
Det handlar om att tänka på nya sätt.

I den här dokumentationen kan du läsa vad föreläsarna talade om på seminariet.
Det finns lättlästa inledningar till varje avsnitt där det viktigaste är med.

Vi hoppas att dokumentationen gör att fler får idéer om hur vi kan göra museerna bättre för alla.

Seminariet arrangerades av
Bohusläns museum
Upplandsmuseet
Länsmuseernas samarbetsråd
det nordiska nätverket Kultur för alla,
Riksutställningar
och Handisam.
Vi fick bidrag av Kulturrådet.
Tack också till Uppsala läns landsting.

Vi som arbetade med seminariet var:

Erika Lindsten, Bohusläns museum
Hans Kindgren, Länsmuseernas samarbetsråd
Jeanette Rangner Jacobsson, det nordiska nätverket Kultur för alla
Louise Andersson, Riksutställningar
Tuula Autio, Upplandsmuseet

Förord

Tillgänglighet handlar om museernas roll i samhället och om att skapa rum och verksamheter som inte diskriminerar eller utesluter i innehåll, form, service och bemötande. Tillgänglighet är ytterst en demokratifråga.

Det här är en dokumentation som berättar om ett seminarium som hölls den 14-15 maj 2009 på Upplandsmuseet i Uppsala där vi ville erbjuda inspiration, teoretisk förankring, visa på goda exempel och upplevelsebaserat lärande om tillgänglighet i utställningar.

Under lång tid har tillgänglighetsfrågor varit högt prioriterade. Från att ha varit frågor som enbart handlat om fysisk tillgänglighet – trösklar, textstorlek etc – för människor med fysiska funktionsnedsättningar har området under senare år vidgats till att även inkludera social, ekonomisk och konceptuell tillgänglighet. Museers tillgänglighet handlar ytterst om vår roll i samhället, om att inte diskriminera eller utesluta grupper av medborgare. Därför är frågor om tillgänglighet frågor om demokrati. Under 2010 skall alla enkelt avhjälpbara hinder i offentliga lokaler vara undanröjda så att de är tillgängliga för människor med funktionsnedsättningar. Detta skall ses som ett första steg där slutmålet är ett samhälle anpassat för alla. Om museerna skall inkludera alla besöksgrupper, oavsett fysiska, psykiska eller sociala funktionsnedsättningar, ställer detta nya krav på museerna, på förnyade synsätt på utställningar och pedagogik. Vi som arrangerade seminariet ville skapa en möjlighet att komma vidare i detta arbete. I gruppen var det flera som sa – rampmått i all ära, men det vi behöver arbeta mera med är förhållningssätt till både funktionalitet och tillgänglighet. Vi ville visa på de progressiva perspektiven på tillgänglighet och även normer kring funktionalitet. Vi ville att man skulle få ta del av hur man kan göra för att bygga på museer och i utställningar för allas tillgång till vår verksamhet och hur man konkret kan arbeta med bemötandeutveckling på museer med både internationella och svenska exempel.

Foreword

Accessibility is about creating spaces and activities that do not discriminate or exclude in terms of content, form, service or treatment. Accessibility is ultimately a question of democracy.

This is the record of a seminar held on the 14-15 May, 2009 at Upplandsmuseet, Uppsala. It aims to offer inspiration backed by social theory, good practice and practical experience, towards improving accessibility in exhibitions.

Accessibility has been a high priority issue for some time. What once started as concern for ease of access for people with physical disabilities – providing lower thresholds, larger print, etc. – has broadened to embrace the concepts of social, economical and conceptual accessibility. Accessibility in museums has ultimately to do with the museum's role in society and with removing discrimination or exclusion of groups of citizens. This is why it is a matter of democracy. It is required by law that by 2010 all easily remedied impediments to accessibility in public buildings be adjusted, so that these locations are available to all with reduced abilities. This is the first step towards achieving a society that is suited to all. New demands are being placed on museums if they are to be able to accommodate all groups of visitors, regardless of physical, psychological or social disabilities, and new attitudes towards exhibitions and learning are required. As organizers of the seminar, we wanted to explore ways of approaching such change. In our group there were many who said that, while ramp height is certainly important, what we need to work on is our attitude towards functionality and accessibility. We wanted to highlight progressive perspectives on accessibility and on norms of functionality. What was the present state of research into ways of improving access for all to our museums and exhibitions? How exactly should we work with attitude development in museums? We wanted to learn from both Swedish and international experience.

Seminariet arrangerades av Bohusläns museum, Upplandsmuseet, Länsmuseumernas samarbetsråd i samarbete med det nordiska nätverket Kultur för alla, Riksutställningar och Handisam. Seminariet är en del av det pågående samverkansuppdraget mellan regionala museer och Riksutställningar och vi vände oss i första hand till utställningsantikvarier/intendenter, pedagoger, värdar etc. på regionala museer, men även till statliga och kommunala museer. Seminariet genomfördes med stöd av Kulturrådet. Vi vill också passa på att tacka Uppsala läns landsting för deras bidrag till seminariets genomförande.

Med den här dokumentationen hoppas vi att seminariet och de kunskaper som ryms här kan komma många fler till del och fördjupa seminariets verkan.

Arbetsgruppen för seminariet:

Eriqa Lindsten, Bohusläns museum

Hans Kindgren, Länsmuseumernas samarbetsråd

Jeanette Rangner Jacobsson, det nordiska nätverket Kultur för alla

Louise Andersson, Riksutställningar

Tuula Autio, Upplandsmuseet

The seminar was arranged by Bohuslän Museum, Upplandsmuseet and the County Museums Co-ordination Council in collaboration with the Nordic network Culture for All, Riksutställningar – Swedish Travelling Exhibitions and Handisam – the Swedish Agency for Disability Policy Co-ordination. The seminar is a reply to the need for collaboration between regional museums and Swedish Travelling Exhibitions. Its main audience is exhibition curators, educationalists, guides, exhibition wardens, etc., in regional museums but also those in national and municipal museums. The seminar was supported by the Swedish Arts Council and we would especially like to take this opportunity of thanking Uppsala County Council for their financial assistance.

By producing this documentation we hope that the seminar and the knowledge gained through it might become available to others and thus increase its impact.

Seminar working group:

Eriqa Lindsten, Bohuslän Museum

Hans Kindgren, County Museums Co-ordination Council

Jeanette Rangner Jacobsson, Nordic Culture for All service

Louise Andersson, Swedish Travelling Exhibitions

Tuula Autio, Upplandsmuseet

Innehåll

Varje avsnitt inleds med en lättläst sammanfattning

1. Inledning	8
Eva-Lotta Sandberg, Riksutställningar	
2. Att förstå funktionshinder i teori och praktik	15
Diana Walters, International Museum Studies Masters Programme, Museion, Göteborgs universitet	
3. Bortom problem och hinder	22
Sari Salovaara, Kultur för alla service, Statens konstmuseum i Helsingfors, Finland	
4. Det salutogena museet – en filosofi för tillgänglighet	28
Carina Ostenfeldt, Vasamuseet, Statens maritima museer	
5. Odysséen – en upptäcktsresa	35
Josette Buchell-Mingo, Tyst teater, Riksteatern	
6. Personlig assistent eller museiintendent?	40
Mikael Wahldén, Handisam	
7. Crip theory – att ifrågasätta normaliteten	48
Susanne Berg, Independent Living Institute	
8. Bemötandeguide – en vägledning i mötet med människor med funktionsnedsättningar	56
Kerstin Jennebo, Örebro länsmuseum och Synnöve Andersson Mollberg, Spiran Kompetensutveckling AB	
9. Tillgänglighet i utställningar – Konklusioner och slutkommentar	61
Eva-Lotta Sandberg, Riksutställningar	
Vill du bli medlem i Kultur för alla?	67
Bilaga 1 Seminariets inbjudan och program	69
Bilaga 2 Deltagarförteckning	74
Bilaga 3 Om du vill veta mer	76
Kontakt	80

Contents

1. Introduction	10
Eva-Lotta Sandberg, Swedish Travelling Exhibitions	
2. Understanding disability in theory and practice	17
Diana Walters, International Museum Studies Masters Programme, Museion, University of Gothenburg	
3. Over the gaps and obstacles	24
Sari Salovaara, Culture for All Service, Finnish National Gallery, Helsinki	
4. The salutogenic museum – a philosophy of accessibility	30
Carina Ostenfeldt, Vasa Museum, Swedish National Maritime Museums	
5. Voyage of Discovery – an Odyssey	37
Josette Buchell-Mingo, Tyst Teater, Riksteatern	
6. Personal assistant or museum curator?	42
Mikael Wahldén, Handisam	
7. Crip theory – shaking the dominance of normality	50
Susanne Berg, Independent Living Institute	
8. Encounter – guidelines for interaction with people with disabilities	58
Kerstin Jennebo, Örebro County Museum and Synnöve Andersson Mollberg, Spiran Kompetensutveckling AB	
9. Accessibility in exhibitions	
Conclusions and final remarks	63
Eva-Lotta Sandberg, Swedish Travelling Exhibitions	
Become a member of Culture for All	68
Appendix 1 Seminar invitation and programme	69
Appendix 2 List of participants	74
Appendix 3 Find out more	76
Contact	80

Inledning

Eva-Lotta Sandberg arbetar på Riksutställningar.

Hon har skrivit de flesta av texterna i den här dokumentationen.

Här är en lättläst sammanfattning av hennes inledning.

År 2000 antog Sverige en handlingsplan för hur man ska göra samhället tillgängligt för alla människor. Handlingsplanen heter Från patient till medborgare. I den står det att hinder som är enkla att ta bort ska vara borttagna från platser som är öppna för alla innan år 2010 är slut. Beslutet gäller museer, konsthallar och många andra platser.

Men tillgänglighet handlar inte bara om bygga om lokalerna så att alla kan ta sig fram. Det handlar också om att tänka på nya sätt.

I Sverige har var femte människa en eller flera funktionsnedsättningar. En funktionsnedsättning kan göra att en person har svårt att röra sig, har svårt att se eller höra, eller har svårt att förstå. Om en utställning ska fungera för alla gäller det att tänka på tillgänglighet från början. Man måste till exempel tänka på hur skyltarna ska se ut och var de ska sitta, vilka lampor som behövs och hur utställningen ska visas för besökarna.

Exempel på projekt

Många länder i världen arbetar med att göra kulturen tillgänglig för alla.

I Sverige och de nordiska länderna pågår flera projekt.

Här är några exempel:

- webbplatsen www.tillganglig-kultur.nu
som är ett stöd för alla som arbetar med kultur
inom Västra Götalandsregionen
- webbplatsen designforalla.se (Design för alla)
som vill visa att man kan göra allting enklare och bättre för alla
om man tänker på tillgänglighet från början.
- utställningen Ta plats!
som visar konstverk som alla kan uppleva.
Utställningen visas på Kulturhuset i Stockholm under våren år 2010.
Sedan kommer den till olika platser i Sverige.

Statens kulturråd

Den svenska statens kulturråd har som mål
att kulturen ska bli tillgänglig för alla.

Kulturrådet har gjort två undersökningar för att ta reda på hur arbetet går,
år 1998 och år 2005.

Rapporter från undersökningarna finns på kulturrådets webbplats:
www.kulturradet.se

Socialstyrelsen väljer orden

Socialstyrelsen har ansvar för den svenska hälsovården, sjukvården och socialtjänsten.

År 2007 bestämde Socialstyrelsen att ordet handikapp inte ska användas
eftersom det ordet kan göra att människor känner sig utpekade och annorlunda.
I stället ska man använda orden funktionsnedsättning och funktionshinder.

Orden har olika betydelse.

- Funktionsnedsättning
ska användas för att beskriva att en person har en sjukdom eller skada
som gör att personen har nedsatt funktionsförmåga.
Det betyder att personen kan ha svårt att
röra sig, se, höra eller förstå
- Funktionshinder
ska användas för att beskriva hur omgivningen hindrar
en person med funktionsnedsättning.
Funktionshinder kan göra det svårt för en person att
klara sig själv i vardagen, arbeta, utbilda sig
eller vara med på fritidsaktiviteter eller kulturaktiviteter.

1. Inledning

➤ Eva-Lotta Sandberg,
Riksutställningar

År 2000 antogs en nationell handlingsplan för handikappolitiken i Sverige, *Från patient till medborgare*. Den sträcker sig fram till 2010 och involverar alla samhällsområden, inklusive kulturområdet. Titeln anspelar på förskjutningen från ett vård- och patientperspektiv till ett medborgarperspektiv. I den sägs att enkelt åtgärdade hinder skall vara eliminerade i det offentliga Sverige vid utgången av 2010. En milstolpe är också det Europeiska Handikappåret som utlystes 2003 av EU för att öka medvetenheten om rätten till skydd mot diskriminering. Runtom i världen pågår ett omfattande och inspirerande arbete för att öka tillgängligheten till kultur för alla människor, i Sverige och Norden inte minst. Från att ha varit frågor om fysisk tillgänglighet har området vidgats till att även inkludera social, ekonomisk och konceptuell tillgänglighet. Många menar att attityder är det största hindret. Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning är inte en valmöjlighet utan en fråga om mänskliga rättigheter och demokrati. Tillgängliga museer skapar bättre miljö för alla. Det här är en dokumentation av ett seminarium som hölls den 14–15 maj 2009 på Upplandsmuseet i Uppsala och som ville erbjuda inspiration, teoretisk förankring, visa på goda exempel och upplevelsebaserat lärande om tillgänglighet i utställningar.

1. Introduction

➤ Eva-Lotta Sandberg,
Swedish Travelling Exhibitions

In 2000 Sweden adopted a national action plan for disability policies entitled 'From Patient to Citizen' (*Från patient till medborgare*). It extends into 2010 and involves all areas of society including the cultural. The title is a play on the shift from a carer/sufferer perspective to one of citizen rights. It says that easily removed impediments must be eliminated from public areas in Sweden by the end of 2010. EU's European Year of People with Disabilities in 2003 was a milestone and helped to increase awareness of the right to protection against discrimination. Considerable and inspiring action is being taken around the world, not least in Sweden and the Nordic area, to increase accessibility for the 'Culture for All' population. From being concerned mainly with physical access the focus has now shifted to include social, economical and conceptual accessibility. In many people's view, attitude is the greatest obstacle. Accessibility for people with disabilities is not a matter of choice but a question of human rights and democracy. User-friendly museums create a better environment for all. This record of a seminar held on 14-15 May 2009 at Upplandsmuseet in Uppsala hopes to provide inspiration, theoretical grounding, examples of good practice and experience-based learning concerning general accessibility at exhibitions.

Sverige har en av fem någon form av funktionsnedsättning. Det kan röra sig om personer med rörelsehinder, nedsatt syn/blindhet, nedsatt hörsel/dövhet, kognitiva funktionsnedsättningar eller medicinska/dolda funktionsnedsättningar. Det kan vara funktionsnedsättningar till följd av psykiska besvär eller läs- och skrivsvårigheter.¹ För att människor med funktionsnedsättningar ska kunna ta del av en utställning behöver den utformas så att den blir tillgänglig. Det handlar om skyltars utformning och placering, hur information om föremål ges, belysning, tekniska funktioner, utställningsmontrar, visningar/guidningar och anpassad information om utställningen. För att en utställning ska fungera för alla och därmed även för människor med funktionsnedsättningar gäller det att ta med tillgänglighetsaspekten från första planeringsdagen. I Västra Götalandsregionen har man tagit fram en tillgänglighetsdatabas² och en webbplats för all personal inom kulturområdet som behöver stöd i arbetet med att göra sin verksamhet tillgänglig för personer med funktionsnedsättningar.³ Under perioden 2005–2008 drevs projektet DESIGN FÖR ALLA.SE av den ideella föreningen EIDD Sverige i samarbete med SVID – Stiftelsen Svensk Industridesign, Handisam och Handikappförbundens samarbetsorgan. Projektet syftade till att ta konceptet Design för Alla från ord till handling och visa hur Design för Alla kan tillämpas inom olika samhällsområden. Begreppet Design för Alla innebär att man vid all planering och formgivning av produkter, byggnader, miljöer och IT-tjänster tar hänsyn till tillgänglighet och användbarhet för alla människor så långt det är möjligt.⁴ På Kulturhuset i Stockholm visas

One in five Swedes has some form of functional impairment/ disability. These can be people with totally or partially reduced mobility, vision, hearing or intellectual capability, reading and writing difficulties, or a medical/hidden impairment. Functional impairment can be the result of birth or be acquired through illness or accident.¹ For a museum exhibition to be experienced by people with disabilities it needs to be presented so that it is easy to use. This involves the placement and design of display texts, the provision of information about an object, lighting, technical functions, exhibition cases, guiding; and adapted descriptions of the exhibition. If an exhibition is to work for all, which means also for those with disabilities, accessibility must be included from the very first day of the planning process. In the Västra Götaland region an access data base² has been constructed. It provides a website for all personnel involved in cultural areas where access for persons with disabilities is required.³ During the period 2005-2008 the non-profit-making association EIDD Sweden, in collaboration with SVID – Swedish Industrial Design, Handisam – the Swedish Agency for Disability Policy Coordination, and HSO – the Swedish Disability Federation, launched the project DESIGN FÖR ALLA.SE (Design for All, Sweden). The project was aimed at putting the right of all citizens to enjoy art into practice, and thus show that it could be applied within various areas of society. 'Design for All' signifies that all planning and design of products, buildings, environments and IT-services must be approachable and practical for everyone as far as is possible.⁴ In the spring of 2010 Kulturhuset Stockholm has been showing the exhibition *TA PLATS!* 'Take place, take

1) <http://www.regeringen.se/sb/d/12547/a/138269>,
<http://www.hso.se/vad-vi-vill/> och
<http://regionbibliotek.vgregion.se/tillganglig-kultur/tillganglighet.asp> samt
<http://www.handisam.se/Tpl/NormalPage.aspx?id=1401>
Flera organisationer använder sig även av följande benämningar för olika typer av funktionsnedsättningar: svårt att se; svårt att höra; svårt att röra sig; svårt att tåla vissa ämnen; svårt att tolka, bearbeta och förmedla information. Se exempelvis: <http://www.vastsverige.com/tillganglighetsdatabasen/artiklar/Valkommen-till-Tillganglighetsdatabasen/>

2) http://www1.vastsverige.com/templates/default____4051.aspx

3) <http://www.tillganglig-kultur.nu>

4) <http://www.designforalla.se>

1) <http://www.regeringen.se/sb/d/12547/a/138269>,
<http://www.hso.se/vad-vi-vill/> and
<http://regionbibliotek.vgregion.se/tillganglig-kultur/tillganglighet.asp> also
<http://www.handisam.se/Tpl/NormalPage.aspx?id=1401>
Several organisations also use the following terms for different types of functional impairment: hard of seeing, hard of hearing, hard of moving, hard of expressing certain topics, hard of interpreting, reworking and communicating information See for example: <http://www.vastsverige.com/tillganglighetsdatabasen/artiklar/Valkommen-till-Tillganglighetsdatabasen/>

2) http://www1.vastsverige.com/templates/default____4051.aspx

3) <http://www.tillganglig-kultur.nu>

4) <http://www.designforalla.se>

våren 2010 *TA PLATS!*, en utställning som vill påvisa konstens möjligheter för tillgänglighet. Efter utställningen inleds en vandringsutställning genom Sverige under minst ett år, där museer och institutioner får del av de samlade kunskaperna om tillgänglighet. *TA PLATS!* drivs av Konstfrämjandet tillsammans med Kulturhuset i Stockholm, FUB, Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, Surra och Independent Living Institute.⁵ Detta är endast några exempel på det omfattande arbete som bedrivs för att öka tillgängligheten i utställningar runtom i Sverige.

I Sverige har Kulturrådet ett nationellt uppdrag att främja tillgänglighet i kultur. Tillgänglighet till kultur för personer med funktionsnedsättning har en nära koppling till konkreta hinder som otillgängliga lokaler, bristfällig teknik, eller geografiska avstånd. Det kan också finnas andra hinder så som attityder och värderingar. Att identifiera och undanröja synliga och osynliga hinder är nödvändigt för en ökad tillgång till kulturutbudet. Kulturrådet har sektorsansvar för handikappfrågor inom kultursektorn. Inom ramen för detta uppdrag har Kulturrådet genomfört två kartläggningar av tillgänglighet inom kultursektorn (1998 och 2005).⁶

Socialstyrelsen ansvarar för samordning av terminologin inom fackområdet vård och omsorg, som innefattar hälso- och sjukvård och socialtjänst. Socialstyrelsens terminologiråd tar fram nationellt överenskomna begrepp och termer som en del av det nationella fackspråket för vård och omsorg.⁷ I Socialstyrelsens termbank framgår att termerna funktionsnedsättning, funktionshinder och handikapp reviderades 2007:

Funktionsnedsättning är rekommenderad och beskriver nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en med-

part!), which illustrates the potential that art holds for accessibility, with democratic involvement on equal terms for all. Having closed in Stockholm, the exhibition will tour Sweden for at least a year to allow museums and institutions to avail of this resource. *TA PLATS!* is organised by Konstfrämjandet together with Kulturhuset Stockholm, FUB – Swedish National Association for Persons with Intellectual Disability, Surra and the Independent Living Institute.⁵ These are just some examples of the extensive work being undertaken around Sweden to improve ease of access in exhibitions.

The Arts Council of Sweden has been assigned the national task of increasing accessibility within the country's cultural sphere. For those with functional impairment, lack of access to culture is closely connected with particular obstacles such as inhospitable locations, insufficient technical solutions or geographical distance. There can also be other barriers such as attitudes and appraisals. Identifying and removing visible and invisible impediments is vital if access to the range of cultural offers is to be implemented. The Arts Council has responsibility for disability issues within the culture sector. With that in mind, they have conducted two surveys of the degree of access available in cultural activities (1998 and 2005).⁶

The Swedish National Board of Health and Welfare is responsible for the co-ordination of terminology within the health and medical services, as well as social services. The terminology advisory board establishes nationally approved concepts and terms for the technical language to be used within health and welfare.⁷ The terms associated with disability were revised in 2007 as follows:

Disability or functional impairment

(Sw. funktionsnedsättning) is defined as a reduction in the ability to function physically, psychologically or intellectually. A functional impairment can be the result of illness or other condition, be

5) <http://www.taplats.info/>

6) <http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/Tillganglighet/> och http://www.kulturradet.se/Documents/Verksamhet/Tillganglighet/Redovisning_av_sektorsansvar_handikappolitik_bilaga3.pdf

7) <http://www.socialstyrelsen.se/terminologi>

5) <http://www.taplats.info/>

6) <http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/Tillganglighet/> and http://www.kulturradet.se/Documents/Verksamhet/Tillganglighet/Redovisning_av_sektorsansvar_handikappolitik_Appendix3.pdf

7) <http://www.socialstyrelsen.se/terminologi>

född eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller övergående natur. Termen funktionshinder är avrådd som synonym med funktionsnedsättning då termen funktionshinder används i annan betydelse.⁸

Funktionshinder är rekommenderad och beskriver den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen. Termen funktionsnedsättning är avrådd som synonym med funktionshinder då termen funktionsnedsättning används i annan betydelse.⁹

Handikapp är avrådd som synonym med funktionshinder och funktionsnedsättning med hänvisning till att det kan upplevas som stigmatiserade och därför bör undvikas.¹⁰

Seminariets syfte var att ge inspiration, teoretisk förankring, goda exempel och upplevelsebaserat lärande kring tillgänglighet i utställningar och på så sätt bidra till utveckling av utställningsmediet. Seminariet riktade sig i första hand till utställningsantikvarier, intendent, pedagoger, frontpersonal, värdar etc. på regionala museer, men även till statliga och kommunala museer. Seminariet arrangerades av Bohusläns museum, Upplandsmuseet, Länsmuseernas samarbetsråd i samarbete med det nordiska nätverket Kultur för alla, Riksutställningar och Handisam med stöd av Kulturrådet.

inherited or be an acquired injury. Such illness, condition or injury can be of a permanent or temporary nature. The term 'disability' is not synonymous with the term 'disablement'.⁸

Disablement or functional impediment

(Sw. funktionshinder) is defined as the limitation that a functional impairment creates for the person in relation to their surroundings. Such limitations occur in managing one's daily life and participating in the work force, in social relations, recreational and cultural activities, education and democratic processes. Limited accessibility to one's surroundings is a particular concern. The term 'disablement' is therefore not synonymous with 'disability'.⁹

Handicap (Sw. handikapp) is not recommended as synonymous with either 'disability' or 'disablement' owing to its stigmatizing connotations: its use should be avoided.¹⁰

The aim of the seminar is to provide inspiration, theoretical grounding, examples of good practice and experience-based learning concerning accessibility in museum exhibitions; and in this way contribute to the development of the medium of displays. The seminar's main audience comprises exhibition curators, educationalists, guides, wardens, etc., in national, municipal and regional museums. The seminar was arranged by Bohuslän Museum, Upplandsmuseet and the County Museums Co-ordination Council, in collaboration with the Nordic network Culture for All, Swedish Travelling Exhibitions and Handisam, and supported by the Swedish Arts Council.

8) <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594>

9) <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>

10) <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594> och <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>

8) <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594>

9) <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>

10) <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594> and <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>

Dokumentationens disposition är densamma som seminariets program.¹¹ Dokumentationens metod baseras på dialog med respektive föreläsare från seminariet samt litteraturstudier, information från webbplatser, presentationsmaterial, rapporter och politiska styrdokument. Dialog har även förts med seminariets arbetsgrupp. Dokumentation inleds med ett stycke som belyser situationen kring tillgänglighet i utställningar idag, 2010, i förhållande till den nationella handlingsplanen *Från patient till medborgare* och Kulturrådets kartläggningar av tillgänglighet inom kultursektorn. Texterna i kapitel 2–8 är sammanfattningar av seminariets olika programpunkter och har samtliga skrivits av Eva-Lotta Sandberg i dialog med respektive föreläsare utom Mikael Wahldén's text som är skriven av honom själv. Varje kapitel inleds med en ingress som sammanfattar innehållet i kapitlet.

Dokumentationen avslutas med en konklusion och slutkommentar där Eva-Lotta Sandberg sammanfattar med frågeställningar som: Vad berättar det här seminariet om tillgänglighet i utställningar? Vilka är tendenserna? Och hur kan vi gå vidare i det fortsatta arbetet med att främja tillgänglighet i utställningar? I slutkommentaren framkommer att förenandet av praktisk erfarenhet med ett teoretiskt ramverk utgör en viktig del av arbetet med metodutveckling. Sammantaget visar seminariet att det finns behov av ökad samordning, omvärldsanalys och internationalisering och Eva-Lotta Sandberg avslutar med några förslag till fortsatt utveckling av tillgänglighet i utställningar.

Tillgänglighet handlar om allas rätt till kultur och om allas rätt till god hälsa. Med denna dokumentation vill arbetsgruppen inspirera andra att ta del av den kunskap och de erfarenheter som seminariet genererat och hoppas att det kan ligga till grund för fortsatt utveckling av tillgänglighet i utställningar.

This report follows the layout of the seminar programme.¹¹ The presentation includes dialogue with each speaker from the seminar, studies from literature, information on websites, presentation material, reports, and political policy documents. The account opens with a section that illustrates the degree of access in exhibitions today in relation to the national action plan *From patient to citizen* and the Arts Council survey of accessibility in the cultural sector. The texts for chapter 2–8 are summaries of the various seminar program papers and have all been written by Eva-Lotta Sandberg in dialogue with the authors. Mikael Wahldén has written his own section. Each chapter is introduced with a short summary.

The report ends with conclusions and final comments in which Eva-Lotta Sandberg sums up with the following questions: What does this seminar say about accessibility in exhibitions? What are the trends? How can we progress in our continual effort to improve access for all? In the final comments it becomes clear that matching a theoretical framework with practical experience is essential if methods are to develop. On the whole the seminar shows that there is a need for increased coordination and supervision on a global level, and Eva-Lotta Sandberg concludes with some suggestions for improvements.

Accessibility involves everyone's right to culture and everyone's right to good health. We the seminar working group hope that this report will inspire others to share the knowledge generated and the experiences recorded at the seminar and thereby form the basis for improved accessibility in their exhibitions.

11) Se bilaga 1.

11) See Appendix 1.

Vi måste lära oss förstå vad funktionshinder är

Diana Walters är filosofie doktor i museologi.

Hon arbetar med tillgänglighet på museer
i Västarvet i Västra Götalandsregionen
och i organisationen Kulturarv utan gränser.
Här är en lättläst sammanfattning av hennes föreläsning.

Museerna har en viktig uppgift i ett samhälle.
De ska vara öppna för alla människor.
Det är en fråga om rättvisa och demokrati
och ingenting som vi kan välja eller välja bort.
Istället måste vi lära oss att se och ta bort sådant
som hindrar människor från att besöka museer
och uppleva utställningar som visas.

Det finns olika sätt att se på funktionsnedsättning och funktionshinder.
Man kan se funktionsnedsättningen som ett problem
som gör att människor behöver särskild hjälp för att klara sig.
Men man kan också se omgivningen som problemet
och försöka förbättra den istället.

Olika hinder

På ett museum kan det finnas olika hinder.
Det kan vara svårt att ta sig dit
för att det saknas breda parkeringsplatser utanför.
Det kan vara svårt att ta sig fram
för att det finns höga trappsteg
eller dörrar som är tunga att öppna.
Det kan vara svårt att förstå en utställning
för att all information bara finns som text.
Texten kan vara svår att läsa.
Det kan vara svårt att uppleva en utställning
som saknar föremål som man kan känna, lukta eller lyssna på.

Utbilda personalen

Personalens inställning kan också vara ett hinder.

Om personalen tänker på funktionsnedsättning som någonting besvärligt kan det göra att besökare blir dåligt bemötta.

Därför är det viktigt att utbilda alla som jobbar på museet och att anställa personal som har funktionsnedsättning.

Fler och fler människor med funktionsnedsättning besöker museer.

Ändå saknar mer än hälften av alla museer en plan för hur de ska bli tillgängliga för alla.

Ett museum i Storbritannien har bildat en särskild arbetsgrupp med människor som har funktionsnedsättning.

De är med och bestämmer hur museet ska förbättras.

Tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning är ett ganska nytt forskningsområde.

Forskare i Storbritannien har gjort tre viktiga rapporter med stöd av handlingsplaner från landets regering.

Även Sveriges regering har gjort en handlingsplan för hur samhället ska bli tillgängligt för alla.

2. Att förstå funktionshinder i teori och praktik

➤ Diana Walters, *Museion*, Göteborgs universitet

Personer med funktionsnedsättning i Norden har det jämförelsevis bra i förhållande till hur situationen ser ut i många andra europeiska länder. Genom välfärdsmodellen har man åstadkommit både ekonomiska förmåner och en hög nivå av personlig assistans. Trots det förekommer ändå diskriminering och negativa attityder kring handikapp och funktionshinder. Museerna spelar därför en viktig roll som offentlig arena för vilket budskap samhället sänder ut. På vilket sätt kan museerna bidra till hållbar utveckling vad gäller tillgänglighet? Vilka är hindren? Och vilka är möjligheterna?

Med utgångspunkt från tre olika modeller för funktionshinder, den medicinska modellen, välfärdsmodellen och den sociala modellen, gav Diana Walters en övergripande bild av arbetet med tillgänglighet på museer.

Den medicinska modellen utgår från ett historiskt perspektiv där personer med funktionsnedsättning betraktas som sjuka. Funktionsnedsättning blir på så sätt ett individuellt problem som utmärks av en hierarki mellan funktionshindrade och funktionsfullkomliga. På liknande sätt utgår välfärdsmodellen från tanken om att personer med funktionsnedsättning avviker från normen och är behövande. Men till skillnad från den medicinska modellen finns i välfärdsmodellen en idé om att dessa personer måste få stöd för att anpassas till majoritetssamhället, för att "normaliseras".

2. Understanding disability in theory and practice

➤ Diana Walters, *Museion*, University of Gothenburg

In many ways, people with disabilities in the Nordic countries are comparatively well off under the welfare model. Economic benefits are good, and a high level of personal assistance exists compared to many other European countries. Yet discrimination still exists and approaches to disability and attitudes are often negative. Museums are key transmitters of messages and images through society. How are museums approaching disability through the medium of exhibitions? How can museums become places where people with disabilities are visible and welcome, and where access underpins all activity in an integrated and sustainable way?

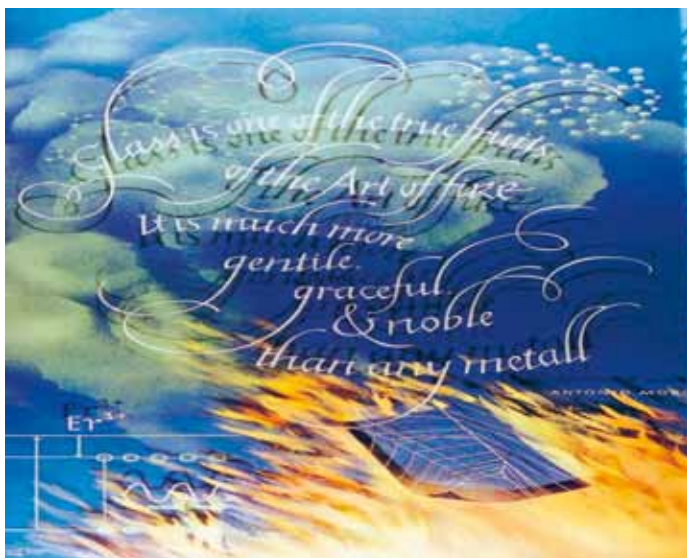
In Diana Walters' survey accessibility was discussed within the scope of three disability models – medicinal, welfare and social.

The medicinal model has a historical perspective – the disability is seen as an illness. In this way impairment becomes a personal problem to be characterised within a hierarchy of levels between disability and ability. The welfare model has a similar perspective in that it considers the functionally impaired to differ from the norm and to be in need. The difference between the two models is that the welfare model includes an idea that these people must receive assistance in order to adapt to the majority society, and be 'normalised'.

Diana Walters föreläser.
Diana Walters during her talk.

Vackert eller oläsligt?
Beautiful or illegible?

Inbjudande eller otillgängligt?
Welcoming or inaccessible?

Smakprov ur Diana Walters presentation.
Samples from the Diana Walters' presentation.

Utifrån ett paternalistiskt perspektiv, det vill säga ett förmyndarperspektiv är det experter som läkare, sjukgymnaster, arkitekter, professionella inom museivärlden som tar beslut.

Den sociala modellen bryter mönstret och vänder på perspektivet, från personen med funktionsnedsättning som individ till omgivningen som skapar funktionsnedsättning. I praktiken innebär detta att man arbetar förebyggande och inkluderar hela omgivningen för att identifiera och avlägsna hinder för tillgänglighet på museer. Frågan "Vilka hinder finns?" (se figur nedan) refererar således till hela omgivningen, besökarens helhetsupplevelse av museet.

Hinder kan ta sig olika former. Det kan röra sig om sensoriska, fysiska, intellektuella, kulturella eller ekonomiska hinder samt negativa attityder. Exempel på sensoriska hinder är avsaknad av taktila (känsl), lukt- och/eller hörselupplevelser, dålig skyltning, avsaknad av bilder etc. Exempel på ekonomiska hinder är avsaknad av reducerad eller fri entré. Fysiska hinder kan vara höga trappsteg, tunga dörrar, avsaknad av hiss, men också att det saknas handikapparkering. Vidare kan det också vara ett hinder att information endast är tillgänglig i textform. Även negativa attityder kan vara ett hinder, t ex hur museipersonal bemöter besökare med funktionshinder. Genom att fokusera på omgivningen visar man genom den sociala modellen att det är möjligt att undanröja de hinder som skapar funktionshinder och att det ytterst är en fråga om mänskliga rättigheter.

A paternalistic or guardian perspective hands over decision-making to experts such as doctors, physiotherapists, architects or professional museum staff.

The social model breaks this pattern. It reverses the perspective, identifying the impairment as not in the individual but in the environment within which the individual has difficulty or cannot function. In practical terms this means working with a focus on prevention, and takes in the whole surroundings in order to identify and exclude barriers to accessibility in museums. Questions such as 'what barriers exist?' (see figure below) refer thus to the whole environment, and the total experience, of the visitors in the museum.

Barriers can take many shapes – sensory, physical, intellectual, attitudinal, cultural, social, financial and technological. An example of a sensory barrier would be the absence of tactile (feel), smell and/or hearing experiences, poor labelling, absence of illustration, etc. An example of financial barrier is a lack of reduced admission rates or free entrance. Physical barriers include high thresholds, heavy doors, no lifts, the absence of disabled parking facilities. A further obstruction might be that information is only available in the form of written texts. Negative attitudes also exclude, for example in the way the museum staff receive visitors with special needs. By focussing on the environment, using the social model, it is possible to remove the obstacles that cause functional inability and identifies the issue as one of basic human rights.

Modeller för funktionsnedsättning

Medicinsk modell	Välfärdsmodell	Social modell
Individbaserad	Statsbaserad	Omvärldsbaserad
Vad är det för fel på dig?	Det här är vad du behöver!	Vilka hinder finns?
Irrelevant information	Experter vet bäst	Information grundad på erfarenhet, "know-how"-basis

Models of disability

Medicinal model	Welfare model	Social model
Individual based	Government based	Environment based
What is wrong with you?	This is what you need!	What barriers exist?
Irrelevant information	Experts know best	Information based on experience, 'know-how'-basis

Ett konkret sätt att få bukt med dessa problem är att tillsätta ett tillgänglighetsråd, något man har gjort vid Colchester Museums¹² i Storbritannien. Detta tillgänglighetsråd består av personer med funktionsnedsättning och syftar till att förbättra tillgängligheten på museer, samlingar och visningar genom att involvera personer med funktionsnedsättning i beslutsfattande processer. Ytterligare en viktig strategi, den kanske allra viktigaste, för att på ett strukturerat sätt främja tillgänglighet på museer är utbildning/fortbildning för personalen. Även att anställa personal med funktionsnedsättning har stor betydelse.

Forskning om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning är ett relativt nytt forskningsområde. Tre huvudsakliga rapporter/avhandlingar har tagits fram: Solon (2001)¹³, Walters (2003)¹⁴ samt MLA:s (Museums, libraries and archives) rapport om tillgänglighet på museer i England (2005). I Storbritannien har denna forskning stöd av The Disability Discrimination Act som trädde i kraft 1995¹⁵. I Sverige har propositionen *Från patient till medborgare – en handlingsplan för handikappolitiken* (Prop. 1999–2000:79)¹⁶ varit en viktig utgångspunkt för forskning om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. En uppföljning av denna nationella handlingsplan gjordes 2005. Den 1 januari 2009 trädde en ny diskrimineringslag i kraft. Den nya lagen innehåller bland annat två nya diskrimineringsgrunder och diskrimineringsförbudens omfattning har vidgats till att omfatta fler samhällsområden än tidigare.

Antalet museibesökare med funktionsnedsättning ökar. Ändå saknar fortfarande mer än 50 procent av museerna en tillgänglighetsplan. Ett sätt att öka tillgängligheten på museerna är att mainstreama in frågan, det vill säga att

A concrete approach to solving these problems is to establish an accessibility council, such as that in existence at Colchester Museums¹² in the UK. This council consists of persons with disabilities and its mandate is to improve access to museums, collections and guided tours by involving those with disabilities in the decision process. A further important strategy – perhaps the most important, in order to promote access in a structured way, is education of personnel. To employ persons with disabilities is also very important.

Museum accessibility for the functionally impaired is a relatively new field of research. Three major reports and dissertations have been produced: Solon (2001)¹³, Walters (2003)¹⁴ and the Museums, Libraries and Archives (MLA) report on access to museums in England (2005). In the UK this research is supported by the Discrimination Act which came into operation in 1995.¹⁵ In Sweden the proposition '*From patient to citizen – an action plan for disability policy*' (Prop. 1999–2000:79)¹⁶ has been an important starting point for research into accessibility for persons with disabilities. A follow up of this action plan was carried out in 2005. On 1 January 2009 a new Discrimination Act came into force. The new law includes two new grounds for discrimination and the scope of the prohibitions has been broadened to include more areas of society than before.

The number of museum visitors with disabilities is increasing. Yet more than 50 per cent of museums still lack an accessibility plan. A way to increase provisions is to mainstream – that is, to promote the concept in all sections and at all levels of museum administration. Accessibility is not a matter of choice but of human rights and the law. Accessible museums are better museums for everyone. Attitudes are the greatest barrier. The social model opens up opportunities for change.

12) <http://www.colchestermuseums.org.uk/>

13) SOLON (2001) Survey Of Provision For Disabled Users Of Museums, Archives, And Libraries. Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries, London.

14) Rapport som undersöker tillgänglighet på museer i Storbritannien, Sverige och USA. Analyser från denna rapport förekommer i Walters avhandling (2008) 'Attracting Zealots: Responses to disability in museum collections and practice in the early 21st century, PhD Newcastle University, UK.

15) http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1995/ukpga_19950050_en_1

16) <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1478>

12) <http://www.colchestermuseums.org.uk/>

13) Solon Consultants (2001) *Survey of provisions for disabled users of museums, archives and libraries*. London: re-source: The Council for Museums, Archives & Libraries.

14) Report investigating accessibility in museums in the UK, Sweden and USA. Analyses from that report can be found in Walter's dissertation (2008) '*Attracting Zealots: Responses to disability in museum collections and practice in the early 21st century*', PhD, Newcastle University, UK.

15) http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1995/ukpga_19950050_en_1

16) <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1478>

integrera frågan i alla delar och på alla nivåer i verksamheten. Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning är inte en valmöjlighet utan en fråga om mänskliga rättigheter och lagstiftning. Tillgängliga museer skapar bättre miljö för alla. Attityder är det största hindret. Den sociala modellen innebär en möjlighet till förändring.

Föreläsningen hölls på engelska under titeln ”*Understanding disability in theory and practice*”.

Diana Walters är filosofie doktor i museologi och verksam vid Västarvet i Västra Götalandsregionen kring frågor om utställningar och tillgänglighet sedan 2009, tidigare kursansvarig för International Museum Studies (det internationella masterprogrammet i museologi) vid Museion, Göteborgs universitet mellan 2005–2009

Hennes avhandling i museologi har titeln *Attracting Zealots: Responses to disability in museum collections and practice in the early 21st century* (2008) vid Newcastle University, Storbritannien. Hon är även verksam som regional museikoordinator för Kulturarv utan gränser, en svensk enskild organisation som ur ett brett perspektiv verkar för fred och konfliktlösning, bl a i en anda av 1954 års Haag-konvention om skydd för kulturegendom som hotas av krig, naturkatastrofer, vanskötsel, fattigdom eller politiska och sociala konflikter.

Kulturarv utan gränser:

<http://www.chwb.org/>

Västarvet: <http://www.vastarvet.se>

Diana Walters holds a PhD in Museum Science and has been active in Västarvet, in the Västra Götaland region, with issues concerning exhibitions and accessibility since 2009; and was previously responsible for the masters programme in International Museum Studies at *Museion*, University of Gothenburg (2005-2009). Her dissertation in museology is entitled *Attracting Zealots: Responses to disability in museum collections and practice in the early 21st century* (2008) for Newcastle University, UK. She is also active as regional museum coordinator for Culture without Borders, a private Swedish organization which works across a wide perspective for peace and conflict -solving in the spirit of the 1954 Haag convention. Its concerns include protection for cultural buildings in war zones, natural catastrophes, exploitation, poverty or political and social conflicts.

Culture without Borders:

<http://www.chwb.org/>

Västarvet: <http://www.vastarvet.se>

Hindren måste bort

Sari Salovaara arbetar med tillgänglighet i Kultur för alla service.

Det är en verksamhet som drivs av Statens konstmuseum i Helsingfors i Finland.

Här är en lättläst sammanfattning av hennes föreläsning.

Många museer i Finland har börjat arbeta med tillgänglighet.

Mycket har blivit bättre

men det finns fortfarande hinder som måste bort.

Filmfestivalen KynnysKINO är ett exempel på

hur man kan arbeta för att göra kultur tillgänglig

och vilka hinder man kan möta.

KynnysKINO

KynnysKINO startades 1997 av organisationen Kynnys Ry.

Den är en organisation som arbetar för att människor med funktionsnedsättning ska få vad de har rätt till.

Kynnys Ry ordnar festivalen tillsammans med Ateneum konstmuseum vid Statens konstmuseum i Helsingfors.

Det är människor med funktionsnedsättning som arbetar med festivalen.

Filmerna som visas handlar om funktionsnedsättning.

Filmerna tolkas med text, teckenspråk eller ljud

så att alla ska kunna uppleva dem.

En viktig mötesplats

KynnysKINO är viktig för människor som arbetar med film

och för människor som är intresserade av film.

Festivalen blir en plats där de kan mötas.

Det skulle vara bra om ännu fler kom till festivalen

men alla vet inte om att den finns.

Tidningar, radio och TV berättar sällan om KynnysKINO.

Filmfestivalen har lite pengar

och har inte råd att betala för allt som behövs.

De som arbetar med festivalen gör mycket gratis.

Viktig fråga för politiker

Politikerna i Finland tycker att tillgänglighet är viktigt.

Regeringen har utsett en arbetsgrupp som ska lämna förslag på hur samhället kan bli mer tillgängligt.

Människorna i arbetsgruppen har olika utbildning och yrken.

Några av dem har funktionsnedsättning.

Kultur för alla service

Statens konstmuseum i Finland har en verksamhet som heter Kultur för alla service.

Verksamheten startade år 2006.

Alla som arbetar med kultur i Finland kan få hjälp av Kultur för alla service för att bli bättre på tillgänglighet.

Museer i de nordiska länderna

Finland, Sverige, Danmark, Norge och Island

kan gå med i Kultur för alla och få kontakt med varandra.

Finland har också en förening som heter Pedaali.

Den är till för personal som arbetar med att visa utställningar för besökare.

Föreningen gör att personalen kan samarbeta

för att bli bättre på tillgänglighet.

3. Bortom problem och hinder

► **Sari Salovaara, Kultur för alla service, Statens konstmuseum i Helsingfors, Finland**

Under det senaste decenniet har det skett en förändring vad gäller tillgänglighet, inkludering och mångfald på museer i Finland. Vikten av att göra konst och kultur tillgängligt för alla har fått brett genomslag. Som ett led i denna utveckling har Statens konstmuseum i Helsingfors tagit ett huvudansvar för att främja tillgänglighet på museer och kulturinstitutioner generellt. Mycket har åstadkommits, men fortfarande återstår arbete för att riva hindren. Vems ansvar är egentligen tillgänglighet på ett museum? frågar sig Sari Salovaara och menar att det främst är en ledningsfråga, men också en fråga om utbildning av personalen. Vägen till ett samhälle med tillgängliga museer går via demokratiska instrument. Vi har makt att påverka! slår hon fast.

Med utgångspunkt från praktiska exempel berättar Salovaara om inspiration, utmaningar och framtida idéer för tillgänglighetsarbetet i Finland.

KynnysKINO är en filmfestival av och med personer med funktionshinder i Finland. Filmfestivalen startade 1997 och arrangeras av Kynnys Ry, en organisation som verkar för funktionshindrades mänskliga rättigheter, empowerment och rätt till ett självständigt liv och rätt till kultur, tillsammans med Ateneum konstmuseum vid Statens konstmuseum i Helsingfors. KynnysKINO är ett forum för filmskapare som vill visa film med alternativa perspektiv och som samlar människor med olika bakgrund – inte bara på filmduken utan också bakom filmduken, i verkliga livet. På så sätt är det lika viktigt att filmernas innehåll berör frågor kring handikapp och funktions-

3. Over the gaps and obstacles

► **Sari Salovaara, Culture for All service, Finnish National Gallery, Helsinki.**

Over the last decade there has been a shift in Finland towards recognising the importance of access, inclusion and diversity in the fields of art and culture. The Finnish National Gallery has taken on a prominent role in the attempt to make museums and other cultural facilities accessible and welcoming to everyone. Much has been achieved but much still remains to be done to pull down barriers. 'Who is really responsible for accessibility in museums?' – asks Sari Salovaara, inferring that it is a management issue but also a question of educating museum personnel. The road to a society with user-friendly museums is reached by democratic instruments. 'We have the power to influence!' – she insists.

U sing practical examples, Salovaara shares the key inspirations of the latest developments, the biggest challenges, and some future ideas in developing inclusive museum services. KynnysKINO is a film festival by and for people with disabilities. The festival was begun in 1997 and is arranged by Kynnys Ry, an organisation that, together with Ateneum Art Museum and the Finnish National Gallery in Helsinki, supports the human rights of the functionally impaired to empowerment, an independent life and enjoyment of culture. KynnysKINO is a forum for film makers with the ambition to make films from an alternative standpoint, bringing together people from different backgrounds – not just on the screen but also behind the scenes, in real life. It is therefore just as important that a film touches on issues concerning disability and disablement, as it is to promote better access within a film to areas such as text and sound interpretation for those with impaired hearing and vision. The film festival is held every second year at the Ateneum Art Museum.

nedsättning som att främja tillgänglighet inom film på olika sätt, till exempel vad gäller text- och ljudtolkningar för personer med nedsatt hörsel- och/eller nedsatt syn. Filmfestivalen arrangeras varje år i Ateneum konstmuseums lokaler.

De utmaningar filmfestivalen kämpar mot är liten publik, vilket beror på dålig publicitet. Resurserna är små och en stor del av verksamheten baseras på ideellt arbete. Ibland saknas professionell kunskap kring att arrangera en filmfestival, till exempel vad gäller administration. Det finns med andra ord ett behov av att stärka verksamheten med både ökad kunskap och ökade resurser samt att göra den mer synlig så att fler får kännedom om att filmfestivalen finns. Andra mer praktiska hinder som man stött på är osäkra produktionsförhållanden, vilket lett till att man inte kunnat garantera att alla filmer varit tillgänglighetsanpassade vad gäller text- och ljudtolkning, teckenspråk etc. Vid den senaste filmfestivalen råkade man dessutom ut för ett falskt brandlarm som orsakade evakueringskaos. En viktig orsak till denna händelse var de fysiska hinder som finns i museets byggnad. Det är en äldre byggnad som är tillgänglighetsanpassad efter renovering, men det saknas fortfarande till exempel säkerhetsstolar (för rullstolsburna personer) vid utrymning av lokalen. Detta är viktigt eftersom hissarna inte får användas vid brandlarm. Det pågår ett tillgänglighetsarbete på museet, och man har kommit långt, men än har man inte uppnått målen. Det positiva är att KynnysKINO har stor betydelse för alla engagerade filmmakare och filmintresserade som deltar i festivalen. På så sätt är KynnysKINO en viktig mötesplats.

Att Kulturdepartementet inom Utbildningsministeriet i Finland tillsatt en kommitté för tillgänglighet inom konst och kultur under perioden 2009–2011, visar att tillgänglighetsfrågan fått genomslag på politisk nivå. Kommittén består av personer med olika bakgrund, bland annat personer med funktionsnedsättning.

The greatest challenge for the film festival is that it attracts only a small audience due to poor publicity. Resources are limited and most of the work is voluntary. Professional expertise on running a film festival is often lacking, especially with regard to administration. There is scope for improvement of this endeavour with increased knowledge and better resources. The festival needs to become more visible and better known. Practical obstacles that have been experienced include poor production conditions leading to an inability to guarantee the inclusiveness of all films in terms of text or sound interpretation, sign language, etc. During the last film festival a fire alarm forced everyone to flee the museum and caused chaos. The most serious factor was the physical problems presented by the museum building itself. It is an old building and though it was adapted to improve access during its renovation, it still lacks facilities such as emergency safety chairs for wheelchair users, which are vital in the event of an evacuation as lifts cannot be used if a fire alarm goes off. The museum has come a long way with its ongoing improvements for accessibility, but has not yet reached its goal. A positive factor about KynnysKINO is that it is an important social forum for all the filmmakers and film enthusiasts who partake in the festival.

The Department for Cultural, Sport and Youth Policy within the Ministry of Education and Culture in Finland has appointed a committee for accessibility within art and culture for the period 2009–2011. This is surely a sign that accessibility issues have acquired political attention. The committee's composition of persons of different backgrounds includes those with functional impairment.

Another example is Pedaali, an association of museum educationalists in Finland that began in 2005. The members collaborate on various issues including accessibility.

KynnysKINO. Bilder ur Sari Salovaaras presentation.
 KynnysKINO. Pictures from Sari Salovaaras presentation.

Ett annat exempel är Pedaali, en förening som startade 2005 och som verkar för ökat samarbete mellan museipedagoger i Finland, till exempel vad gäller tillgänglighetsfrågor.

Statens konstmuseum samordnar också Kultur för alla service som är en verksamhet, en service, som erbjuder anställda inom kultursektorn olika typer av stöd för bättre tillgänglighet, exempelvis nätverk, expertis, rådgivning, utbildning, utvärdering, informationsmaterial och kartläggningar. Inom ramen för Kultur för alla service ingår också ett nordiskt tillgänglighetsnätverk för museer. Det startades som projekt 2006 och koordineras av en nordisk koordinator genom ett rullande schema. Under 2009 koordineras nätverket av Islands Nationalmuseum. Kultur för alla service fungerar också, och kanske främst, som inspiration för att främja tillgänglighetsarbete inom museisektorn.

Sammanfattningsvis lyfter Salovaara vikten av att konkretisera och integrera tillgänglighetsarbetet i verksamhetens alla delar, allt från budget, organisation, handlingsplan, tillgänglighetsplan, utbildning/fortbildning av personalen, utvärdering och inte minst genom samarbete med andra.

Föreläsningen hölls på engelska under titeln *"Over the gaps and obstacles"*.

Sari Salovaara är koordinator för Kultur för alla service som drivs av Statens konstmuseum i Helsingfors, Finland. Inom ramen för Kultur för alla service ingår också ett nordiskt tillgänglighetsnätverk för museer.

Läs mer om Kultur för alla på:

<http://www.cultureforall.info>

och Statens konstmuseum i Finland:

<http://www.fng.fi>

The Finnish National Gallery also coordinates Culture for All, which is an information service for those employed within the cultural sector. It offers advice on all issues concerning physical and intellectual accessibility, for example, networks, expertise, advice, training opportunities, evaluations, information material and accessibility surveys. Culture for All also includes a Nordic network on accessibility for museums. Culture for All also serves, and perhaps chiefly so, as an inspiration for the effort of providing accessibility and inclusion within the museum sector.

To summarise, Salovaara emphasises the importance of firm action and the integration of the various sectors of museum and art gallery activity – budget, administration, action plans, education of personnel, evaluation and not least cooperation with others – to improve access.

Sari Salovaara coordinates the Culture for All services run by the Finnish National Gallery in Helsinki, Finland. Culture for All also includes the Nordic accessibility network for museums.

Read more about Culture for All at:

<http://www.cultureforall.info>

and the Finnish National Gallery:

<http://www.fng.fi>

På Vasamuseet kan alla vara med

Carina Ostenfeldt leder projektet Alla ombord!
på Vasamuseet i Stockholm.
Här är en lättläst sammanfattning av hennes föreläsning.

Vasamuseet i Stockholm har ett projekt som heter Alla ombord!
Hela namnet är Alla ombord – det salutogena museet.
Salutogen betyder ungefär: det som får människor att må bra.
Projektet arbetar för att barn och unga med funktionsnedsättning
ska kunna vara med och uppleva utställningen om skeppet Vasa.

År 2008 invigde Vasamuseet ett rum som är tillgängligt för alla.
Här kan barn och unga se, lyssna och känna på saker
som berättar om skeppet Vasa.
Personal från museet är med och pratar med barnen om utställningen.

Det går att ta sig fram med rullstol överallt i rummet.
I stället för hiss finns en dykarklocka.
Det är en sådan som dykare åker i
när de skickas ner på djupt vatten.

Museet har gjort en blisskarta
med bilder och ord som hör ihop med utställningen.
Barn som har svårt att uttrycka sig med vanliga ord
kan peka på blisskartan när de vill berätta något.
Utställningen kan också visas på teckenspråk.

För barn på sjukhus

Alla barn och unga kan inte komma till Vasamuseet.
Därför finns tre lådor som man kan ta med sig.
I lådorna finns saker som berättar om skeppet Vasa.
Lådorna kallas Äspingarna.
Så hette småbåtarna som följde efter Vasa
när skeppet seglade på 1600-talet.
Lådorna är till för barn och ungdomar som är på sjukhus.
Nu finns de på lekavdelningarna
på Astrid Lindgrens barnsjukhus i Solna och Huddinge.

FN:s barnkonvention

De som arbetar i projektet Alla ombord!
har tänkt på de rättigheter som alla barn har.
Rättigheterna finns nedskrivna i Förenta Nationernas barnkonvention.
Där står det att barn har rätt att leva och utvecklas.
Barn har rätt att leka.
Barn har också rätt att säga vad de tycker
om sådant som handlar om deras liv.
Därför har barn och unga med funktionsnedsättning
varit med och bestämt vad som ska finnas i utställningen.

Alla är olika

De som arbetar i projektet Alla ombord! har också tänkt så här:
Alla människor är olika.
Ingen är bara sjuk eller helt frisk.
Det är viktigt att tänka igenom hur man gör rätt från början
så att alla kan vara med.

Man lär sig mycket när man arbetar med tillgänglighet.
De som arbetar i projektet Alla ombord!
vill ge andra museer idéer om hur man kan göra.

4. Det salutogena museet – en filosofi för tillgänglighet

➤ Carina Ostenfeldt, Vasamuseet, Statens maritima museer

Alla ombord – det salutogena museet är ett pedagogiskt utvecklingsprojekt på Vasamuseet i Stockholm som pågår under perioden 2008–2010. Det är ett praktiskt exempel på hur man kan arbeta med tillgänglighet på museer. Projektet bygger på tre "ben": FN:s barnkonvention, ett salutogent perspektiv och ett socio-kulturellt perspektiv på utveckling och lärande. Det salutogena perspektivet ser till hälsans ursprung.¹⁷ Hur kan vi främja och bevara god hälsa? Vilka faktorer spelar in? En viktig utgångspunkt för projektet är att erkänna att alla människor är olika. En annan lika viktig utgångspunkt är att erkänna att ingen människa är absolut frisk eller sjuk, menar Carina Ostenfeldt och understryker vikten av att fokusera på inkludering, bredd, demokrati och mänskliga rättigheter. Det handlar om att funktionsutveckla i stället för att anpassa. Att passa rätt från start i stället för att kategorisera människor.

Med utgångspunkt från att alla människor har olika funktionsmöjligheter kan tillgänglighetsarbetet organiseras som ett innovativt nav, en kreativ process som utvecklar och involverar hela verksamheten och alla som arbetar i den. Genom att skapa sammanhang som är begripliga, meningsfulla och hanterliga – oavsett utgångsläget – blir till-

17) Det salutogena perspektivet utvecklades av Aaron Antonovsky (1923–1994) som var professor i medicinsk sociologi och verksam i Israel och USA. *Salus* betyder hälsa och *genesis* betyder ursprung eller det som främjar hälsa. I ett salutogent perspektiv försöker man identifiera och arbeta med faktorer som kan bidra till att bevara och främja hälsa.

4. The salutogenic museum – a philosophy of accessibility

➤ Carina Ostenfeldt, Vasa Museum, Swedish National Maritime Museums

All Aboard! – The salutogenic museum (Alla ombord – det salutogena museet) is an educational project planned by the Vasa Museum in Stockholm for the period 2008–2010. It is a practical example of how one can improve accessibility in museums. The project stands on three 'legs': the UN Convention on the Rights of the Child, the salutogenic approach and the socio-cultural attitude to development and learning. A salutogenic perspective focuses on the concept of health.¹⁷ How can we promote and maintain good health? What factors are at play? An important starting point for the project is the acknowledgment that all people are different. An equally important premise is that no person is totally well or totally sick. Carina Ostenfeldt, emphasizes the necessity of focusing on inclusion, breadth, democracy and human rights. Accessibility is a matter of functional progress rather than adaptability. Access should be possible from the beginning, and the categorisation of people should be avoided.

From the vantage point that all people have different functional abilities, it is possible to organise activities promoting accessibility, as an innovative hub, a creative process that unfurls to involve the whole museum spectrum and everyone working within it. By creating contexts which are understandable, meaningful and manageable – regardless of the initial position –

17) The salutogenic perspective was developed by Aaron Antonovsky (1923–1994), professor in medicinal sociology and active in Israel and USA. *Salus* means 'health' and *genesis* means 'origin' or 'promotion' – so salutogenic means 'promoting health'. A salutogenic perspective involves trying to identify and work with factors that assist maintaining and promoting (good) health.

gänglighetsarbetet en lärandeprocess där både frågeställningarna och lösningarna finns i en given kontext, det vill säga på plats i museet.

En viktig komponent i att arbeta med det salutogena perspektivet är FN:s barnkonvention.¹⁸ Det innebär att fokus ligger på hälsans ursprung och vad som stödjer hälsa och skapar mening. FN:s barnkonvention, som betonar barnets bästa, barnets rätt till liv och utveckling, rätt att bli lyssnad på och rätt till lika möjligheter för kulturell verksamhet, ligger till grund för projektet. *Alla ombord!* Har därför utvecklats i nära samarbete med en expertgrupp av barn. Målet är att alla barn och unga med funktionsmöjligheter ska kunna tillgoda göra sig, uppleva och aktivt delta i den pedagogiska verksamheten på jämställda och likvärdiga villkor. Detta perspektiv innebär också att man tillämpar ett sociokulturellt perspektiv på lärande och utveckling, vilket innebär att man bland annat utgår från den sociala dimensionen i läroprocessen. All verksamhet sker därför i samarbete med museets pedagoger. Vidare lägger man fokus på att verksamheten är till för alla barn oavsett funktionsförmåga och fungerar även i rehabiliterings- och habiliteringssammanhang.

FN:s barnkonvention, artikel 31, fastslår att barn har rätt till lek, vila och fritid. Leken är således en grundläggande rättighet för barn. Lek är också en läkande rättighet. Det är i lekandet och enbart i lekandet som barnet eller den vuxne kan vara kreativ och använda hela sin personlighet skriver D W Winnicott i sin bok "Lek och verklighet". Han talar om ett tredje rum som ligger mellan vår individuella personlighet, vår fantasi och vår verklighet, det är i detta mellanrum vi leker. Leken är nödvändig för människan då den skapar mening som får individen att känna att livet är värt att leva. I leken bearbetar, gestaltar och organiserar barnet sina erfarenheter. Leken skapar identitet, relationer, kunskap och en möjlighet att uttrycka sig.

18) FN:s konvention om barnets rättigheter: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=9&module_instance=3&action=pod_show

striving for accessibility becomes a learning process in which both problems and solutions have their given context, that is to say place, within the museum world.

The UN Convention on the Rights of the Child¹⁸ was an important factor in our adoption of a salutogenic approach. This places our focus on the necessity for good health and a meaningful existence. The convention argues for the best for the child, its right to life and development, right to be heard, and right to equal opportunities in cultural activities. These arguments are the foundation stone of our project. *All Aboard!* has developed in close collaboration with a panel of experts comprising special children. The aim is that all children and young persons with all forms of functional abilities should be able to benefit from, enjoy and actively take part in educational activities on an equal and dignified footing. This attitude involves applying a socio-cultural focus to our approach to learning and development, concentrating on the social dimension of the learning process. All project activities are therefore carried out in combination with the museum's educational staff and all activities are open to all children regardless of functional ability. The project even has a role to play in rehabilitation and facilitation.

Article 31 of the UN Convention on the Rights of the Child states that children have the right to play, to relaxation and to free time. Play is therefore a child's fundamental right. It is also a curative right. It is only through play that the child (or adult) can be creative and use the whole of his/her personality, according to D W Winnicott in his study of play and reality. He speaks of a third mental room, our fantasy, lying between our individual personality and our reality, and that it is in this middle room that we play. Play is important for humans, as it establishes understanding, and makes one feel that life is worth living. It is during play that the child reworks, reshapes and organises his/her experiences. Play leads to identity, relationships, knowledge and the possibility for expression.

18) UN Convention on the Rights of the Child: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=9&module_instance=3&action=pod_show

Hur omsätter man då dessa teorier till praktik? På Vasamuseet invigdes 2008 ett nytt pedagogiskt rum. Rummet är en helhetsupplevelse för alla sinnen och uppmunt-
rar till självständighet, upptäckter, lärande, delaktighet, träning och samarbete. Här finns många taktila moment och man åker dykar-
klocka¹⁹ – inte handikapphiss. Aktiviteterna i rummet sker alltid tillsammans med museets pedagoger, kring teman om skeppet Vasa och 1600-talet. Till exempel kan man hitta och studera föremål som marinarkeolog, arbeta med segel och rep eller prova hur man styrde skeppet. I projektet har man även tagit fram ett nytt material i bliss, som är ett system av symboler där ord och begrepp representeras av bilder.²⁰ Verksamheten och de olika momenten fungerar även i rehabiliterings- och habiliteringssammanhang. Sedan 2009 erbjuder projektet därtill verksamhet på teckenspråk.

projektet ingår även en mobil enhet som kallas Äspingarna efter de mindre båtar som följde Vasa. Äspingarna utgörs av tre mobila lådor med tillgängligt pedagogiskt material med skeppet Vasa och 1600-talet som utgångspunkt. Materialet kan användas utanför museet, bland annat i rehabiliteringssammanhang som till exempel lekterapi. En central verksamhet som arbetar med lek som läkande rättighet är sjukhusens lekterapienheter. Där är lekterapi en del av behandlingen som ger stöd åt det friska hos barnet eller ungdomen och en frizon där inga medicinska undersökningar eller behandlingar får ske. Det är i detta sammanhang som projektet producerat de så kallade Äspingarna. Äspingarna stationeras

19) Dykarklocka är en mot omgivande vatten öppen eller sluten anordning vilken används som arbetsplattform för dykare och som transportanordning mellan fartyget och dykarens arbetsdjup. En öppen dykarklocka är formad som en kyrkklocka och sänks ned i vattnet med dykaren inuti klockan. Luften i dykarklockan komprimeras och vattnet stiger upp i klockan till en nivå som beror av djupet. Från ytan pumpas luft ner till dykarklockan så att dykaren kan andas. En av de tidigast kända användningarna av dykarklocka är när kanonerna från regalskeppet Vasa bärgades efter förlisningen 1628. Se vidare <http://www.ne.se/lang/dykarklocka>

20) Bliss används av personer som har brister i att uttrycka sig eller helt saknar tal till följd av rörelsehinder. Bliss-systemet uppfanns av ingenjör Charles Bliss (1897–1985). Blissymbolerna har den kinesiska skriften som förebild och utvecklades ursprungligen för att underlätta kommunikationen mellan personer med olika språk, likt en bildlig esperanto. Läs mer om bliss på www.spsm.se

How do we put such theories into practice? At the Vasa Museum a new educational room was established in 2008. The room provides a total sensory experience for all senses and encourages independence, discovery, learning, participation, training and collaboration. There are several tactile units and one travels between floors in a diving bell¹⁹ rather than a 'disabled lift'. The museum educationalists are always present during activities in the room. These naturally centre thematically on the Vasa and the 17th century. It is possible to discover and study finds as a marine archaeologist, work with sails and ropes, or try to steer a ship. New material has been developed using the Bliss method, which is a system of pictograms for words and concepts.²⁰ The room and its various features also have a rehabilitating and facilitating function. The activities have been offered in sign language since 2009.

A special aspect of the *All-Aboard!*-project is the mobile unit called *the Vipers* (*Äspingar*), recalling the small boats of that name that accompanied the Vasa. The unit comprises three boxes of inclusive educational material based on the theme of the Vasa and the 17th century. The material is intended for use outside the museum, for example for play therapy. Hospital therapy-units understand play as a curative right and necessary part of the healing treatment, as it stimulates the healthy elements in the body of the sick child or young person. Play provides a free zone where medical examinations and treatment are strictly prohibited. This was the context within which the project produced *the Vipers*, which were placed in the play-therapy

19) The diving bell is an open or closed device lowered into the water for use as a working platform for divers and as a transporting device between mother ship and diver's working area in the deep. An open diving bell is formed like a church bell and is lowered into the water with the diver inside. The air trapped inside the bell becomes compressed and the water rises in the bell to a certain level depending on the depth outside. Air is pumped down from the surface to the bell so that the diver can breathe. One of the earliest known uses of a diving bell was when the cannons from the royal warship Vasa were being retrieved after it capsized in 1628. Read more at <http://www.ne.se/lang/dykarklocka>

20) Bliss is used by those who have difficulties in expressing themselves or completely lack speech as the result of a mobility impairment. The Bliss system was developed by the engineer Charles Bliss (1897–1985). The symbols are modelled on the Chinese alphabet and were developed originally to facilitate communication between people of different languages, as a visual form of Esperanto. Read more about Bliss at www.spsm.se

Bilder från projektet Alla ombord! – det salutogena museet på Vasamuseet, Statens Maritima Museer. Foto: Emma Fredriksson.

Picture from All Aboard! – The Salutogenic Museum, Vasa Museum, Swedish National Maritime Museums. Photo: Emma Fredriksson.

på lekterapienheterna på Astrid Lindgrens barnsjukhus. Rätten till lekterapi är en lagstadgad rättighet enligt Skollagen, kapitel 2 a och Hälso- och sjukvårdslagen, kapitel 2 b § 4. Med dessa enheter förenar Vasamuseet sin ordinarie pedagogiska verksamhet med en aktiv rehabiliteringsprocess för barn och unga. Åspingarna invigdes i november 2009.

Målet är att alla barn och unga med olika funktionsmöjligheter ska kunna tillgodogöra sig, uppleva och aktivt delta i den pedagogiska verksamheten på jämställda och likvärdiga villkor. Genom att utveckla en filosofi för tillgänglighet vill projektet funktionsutveckla verksamheten. Istället för att anpassa vill man passa rätt från start. Arbetet med ökad tillgänglighet är en innovativ kraft som utvecklar hela verksamheten. Genom mångfunktionalitet, flexibilitet och expansivt fokus arbetar Vasamuseet med värdiga lösningar som inkluderar en mångfald av behov och som uppmuntrar till självständighet och nya coping-strategier, det vill säga sätt att hantera en situation, anpassningsstrategier. En målsättning är att projektet ska inspirera andra i deras arbete med ökad tillgänglighet och bli ett kompetenscentrum för andra museer.

Projektet stöds av Allmänna arvsfonden och är ett samarbete mellan Statens maritima museer, RBU/Stockholms län, Rädda Barnen, Astrid Lindgrens barnsjukhus vid Karolinska Universitetssjukhuset, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Handisam.

Carina Ostenfeldt är projektledare/konceptansvarig för Alla ombord – det salutogena museet vid Statens Maritima museum. Projektet är ett pedagogiskt utvecklingsprojekt på Vasamuseet i Stockholm som pågår under perioden 2008–2010.

Läs mer om projektet Alla ombord – det salutogena museet:

<http://www.allaombord.se>

http://www.maritima.se/sitecore/content/Myndigheten%20SMM/Allaombord_huvudsida.aspx

och Statens maritima museer:

<http://www.maritima.se>

units at the Astrid Lindgren Child Hospital. Play therapy is a legal right according to section 2 of the Education Act and section 2b § 4 of the Health and Medical Service Act. *The Vipers* allow the Vasa Museum to combine its normal educational activities with an active rehabilitation process for children and young people. The Vipers opened in November 2009.

Our goal is that all children and young people, regardless of functional ability, will be able to benefit from, enjoy, and take an active part in educational activities on an equal and dignified footing. By developing a policy of accessibility, the project aims to expand its activities. Instead of needing to be adapted, things should be correct from the start. Increased accessibility and inclusion is an innovative force that has strengthened the whole museum. By being multifunctional, flexible and using an expansive focus, the Vasa Museum is endeavouring to find dignified solutions that provide inclusion for a multiplicity of needs, which would encourage independence; and adaptability strategies for handling old and new situations. One goal of the project is to inspire others in their efforts towards inclusion in exhibitions and to be a competence centre for other museums.

The project is supported by The Swedish Inheritance Fund and is a collaboration between Swedish Maritime Museums, RBU/Stockholm, Save the Children, the Astrid Lindgren Child Hospital at Karolinska University Hospital, The National Agency for Special Needs Education and Schools, and Handisam.

Carina Ostenfeldt is project leader, designer and producer of *All aboard!* – the salutogenic museum at the Swedish National Maritime Museums. The project is a pioneering educational project run by the Vasa Museum in Stockholm between 2008–2010.

Read more about the project *All aboard!* – the salutogenic museum:

<http://www.allaombord.se>

http://www.maritima.se/sitecore/content/Myndigheten%20SMM/Allaombord_huvudsida.aspx

and Swedish National Maritime Museums:

<http://www.maritima.se>

En tyst upptäcktsresa

Josette Buchell-Mingo är konstnärlig ledare för Tyst Teater.

Det är en teatergrupp som spelar teater på teckenspråk.

Tyst Teater är en del av Riksteatern.

Här är en lättläst sammanfattning av Josette Buchell-Mingos presentation.

År 2007 hade teatergruppen Tyst Teater funnits i 30 år.

Det ville teatern fira med att göra en ovanlig föreställning för döva och hörande.

Tyst teater valde att spela berättelsen Odysséen.

Odysséen skrevs för mer än 2000 år sedan

av den grekiske dramatikern Homeros.

Det är en berättelse som innehåller allt:

äventyr, skratt, sorg, skräck, kärlek och sex.

Det är en berättelse om stark längtan.

Tyst Teater gjorde också en speciell föreställning på Nationalmuseum i Stockholm.

Den är ett exempel på

hur man kan göra en utställning på ett museum tillgänglig.

Föreställningen hette Båtar, gudar och monster.

I två dagar fanns skådespelare från Tyst Teater på Nationalmuseum.

De spelade upp historier kring konstverk i museet.

Tyst Teater hade valt ut sådana konstverk

som passade ihop med berättelsen Odysséen.

Skolklasser fick komma och se föreställningen gratis.

Efteråt kunde vuxna diskutera skapande, teckenspråk och tillgänglighet tillsammans med Tyst Teater.

Tyst Teater för alla

Tyst Teater har alltid spelat på teckenspråk.

Föreställningarna är för människor i alla åldrar,

både döva och hörande.

Teatern vill gärna överraska sin publik!

Tyst Teater samarbetar med döva
och hörselskadade människors organisationer.
Teatern bjuder också in publiken för att diskutera konst och politik.

Tyst Teater ska fortsätta att vara ett stöd för döva människor
och en mötesplats för människor som arbetar med döv scenkonst.
Teatern vill vara med och starta fler projekt
som gör att människor kan uppleva konst och kultur på teckenspråk.

Att arbeta med tillgänglighet kan verka svårt.
Men det måste det inte vara.
Om man tror på det man gör
får man med sig andra människor
och kan göra förändringar som är bra för alla.

5. Odysséen – en upptäcktsresa

➤ **Josette Buchell-Mingo,**
Tyst teater, Riksteatern

När Tyst teater firade 30 år inom Riksteatern 2007 firande man genom att tillsammans med Cirkus Cirkör och Teater Manu från Norge presentera en scenkonstupplevelse utöver det vanliga för såväl döva som hörande, Odysséen. I Homeros klassiska drama om Odysseus återfåg efter trojanska kriget finns allt – äventyr, skräck, tragik, skräck och erotik. Med utgångspunkt från föreställningen Odysséen initierade Tyst teater samma år ett unikt samarbete med Nationalmuseum i Stockholm, Tyst teater på Nationalmuseum. Båtar, gudar och monster. Under två dagar gav skådespelare liv åt speciellt utvalda konstverk på Nationalmuseum genom att gestalta, berätta och dramatisera historierna, myterna och skrönorna bakom verken. Med utgångspunkt från detta museiprojekt arrangerade Tyst teater en fri diskussion kring kreativa möjligheter, teckenspråk och tillgänglighet.

Tyst teater har sedan starten 1977 oavbruttet främjat teckenspråket som scenspråk och erkännandet av dövas kultur. Tyst teater spelar för alla åldrar och för både döva och hörande. Tyst teater samarbetar med dövas och hörselskadades organisationer och driver aktivt konstnärliga och politiska diskussioner med publiken och omvärlden. Genom ett rikt utbud av teater, seminarier och workshops vill Tyst Teater överraska, utmana och engagera sin publik. Verksamheten på Tyst Teater ska sättas i ett större perspektiv där visionen är att utveckla ett centrum, en mötesplats för döv scenkonst fram till år 2010. Tyst teater ska fortsätta att hylla dövskulturen, stödja utbildning inom döv scenkonst, inspirera till att skapa de

5. Voyage of Discovery – an Odyssey

➤ **Josette Buchell-Mingo,**
Tyst teater, Riksteatern

When Tyst teater (Theatre of Silence) in 2007 celebrated 30 years within Riksteatern, Sweden's leading nationwide theatre organization, the celebrations included a joint presentation with Cirkus Cirkör and Teater Manu from Norway of Odysséen (The Odyssey), a theatrical experience of spectacular proportions for both the deaf and the hearing. Homer's classic drama about Ulysses/Odysseus' return from the Trojan Wars, contains everything – adventure, humour, tragedy, fear and eroticism. Using the performance of Odysséen as a starting point, that same year Tyst teater initiated a collaborative venture with Nationalmuseum, Stockholm's National Art Gallery, entitled Tyst teater at the Nationalmuseum. Ships, gods and monsters. Over two days, actors brought specially chosen works of art to life in the gallery, by re-enacting the history, myths and legends behind them. This museum project was in turn the starting point for an open discussion arranged by Tyst teater to explore creative possibilities, the scope of sign language, and inclusiveness.

Since its beginnings in 1977 Tyst teater has ceaselessly promoted sign language as a theatrical language and campaigned for the recognition of deaf culture. Tyst teater plays to audiences of all ages, both hearing and non-hearing. Tyst teater cooperates with the organizations for the deaf and hard-of-hearing and actively promotes artistic and political discussions with the public concerning the world around them. By providing a rich selection of drama, seminars and workshops, Tyst teater aims to surprise, challenge and engage its public. Their

bästa teaterproduktionerna och samarbetena för både hörande och döva. Tyst teater vill initiera projekt som bygger på dövsamhällets behov och som underlättar och främjar tillgången till konst, dövkultur och teckenspråk. Tyst teater ska fortsätta arbeta för rätten till det svenska teckenspråket och strävar efter att bli en levande mötesplats där de kan dela med sig av den erfarenhet som byggts upp under 30 år.

I museiprojektet *Tyst teater på Nationalmuseum. Båtar, gudar och monster* hade Josette Bushell-Mingo valt ut konstverk som alla var kopplade till Tyst Teaters internationella produktion *Odysséen*. Inom ramen för detta samarbete erbjöds skolklasser det kostnadsfria skolprogrammet *Båtar, gudar och monster* som riktade sig till barn i åldern 9–15 år. Därtill arrangerades ett seminarium på temat *Total tillgänglighet – ett samtal om delaktighet, mångfald och kreativitet* med Tyst teaters konstnärliga ledare. Dessutom bjöd man in till ett födelsedagsfirande med tårtkalas för hela familjen. På frågan om varför Josette Buchell-Mingo valde just *Odysséen* svarar hon:

– Jag valde *Odysséen* eftersom jag tycker att det är en av världens vackraste berättelser om mänsklighetens tillstånd, vår längtan efter kärlek, människans hemiska förmåga att förgöra, våra relationer till gudarna och till oss själva, vår beslutsamhet, anpassningsförmåga och vår extrema längtan efter att komma ”hem”.

Under diskussionen lyfte Josette Buchell-Mingo fram museiprojektet på Nationalmuseum som ett exempel på hur man kan arbeta rent konkret med tillgänglighet i utställningar. Hon ställde också frågan: hur är det egentligen att vara döv? Som ett led i sitt engagemang för hörselskadade/dövas situation har hon även lärt sig teckenspråk och menar att tillgänglighetsarbete inte nödvändigtvis behöver vara komplicerat, tvärtom. Flera av seminariedeltagarna vittnade om att Josette Buchell-Mingos entusiasm och optimism smittar och att det i sig är en viktig del av tillgänglighetsarbetet. Att den som driver och leder tillgänglighetsarbetet själv tror på uppgiften och kan övertyga andra om att det är möjligt att genomföra förändringar som är till gagn för alla – oavsett utgångspunkt. Tyst teater har således en viktig roll att spela.

work should be seen in the light of a greater vision to develop a centre, or meeting place, for deaf theatrical enterprise until 2010. Tyst Teater will continue to promote deaf culture, support training in deaf theatre, and inspire the best theatre productions and continued collaboration between the hearing and deaf. Tyst Teater aims to initiate projects that are based on the needs of the deaf society by facilitating and promoting access to art, the deaf culture and sign language. Tyst teater will continue to promote Swedish sign language and strive to provide an active forum to share experiences won over the past 30 years.

When designing the museum project *Tyst teater at the Nationalmuseum. Ships, gods and monsters*, Josette Bushell-Mingo chose artwork that had a bearing on Tyst Teater's international production *Odysséen*. This collaborative project included inviting school classes to take part in a school programme at the museum, free of charge, aimed at children aged 9-15 years and aptly titled *Ships, gods and monsters*. In addition, a seminar was organised together with Tyst Teater's artistic leadership on the theme: *total accessibility – a conversation on inclusion, diversity and creativity*. An anniversary celebration was also organised with a get-together for the whole family. When asked why she chose the *Odyssey*, Josette Buchell-Mingo answered:

‘I chose the *Odyssey* because to me it is one of the most beautiful tales of the human condition – our thirst for love, our terrible ability to destroy, our relationship with the gods and with ourselves, our determination, adaptability and extreme longing to “come home”. ‘

During the discussion, Josette Buchell-Mingo emphasized how the museum project at the Nationalmuseum was a good example of concrete effort at inclusion in exhibitions. She also put the question: what is it really like to be deaf? Her involvement in the experience of the hard-of-hearing/deaf has led her to learn sign language. She insists that working for accessibility does not necessarily have to be complicated, quite the opposite. Several of the seminar participants felt that Josette Buchell-Mingo's enthusiasm and optimism was contagious, and that that in itself was a vital asset when working with issues of inclusion.

Workshopen hölls på engelska under titeln
”*Voyage of discovery – an Odyssey*”.

Josette Buchell Mingo är konstnärlig ledare för Tyst teater sedan 2005. Gruppens kärna består dessutom av två fasta skådespelare Jianu Iancu och Gunilla Vestin Wallin, producent och tolk. Därutöver arbetar ett stort antal personer på Tyst teater under kortare och längre perioder. På Tyst teater finns också Unga Tyst teater – ett ungdomsprojekt som startade i januari 2008 och finansieras av Allmänna Arvsfonden. Tyst teater är en professionell ensemble som sedan 1977 är en del av Riksteatern.

Läs mer om Tyst teater:

http://www.riksteatern.se/templates/Undersida_6338.aspx och om Riksteatern: <http://www.riksteatern.se>

It is also vital that the persons promoting and leading the search for access themselves believe in its success; as is their ability to persuade others that change is possible regardless of purpose. Tyst teater has a very important role to play.

Josette Buchell Mingo has been artistic director of Tyst teater since 2005. Two full-time actors, Jianu Iancu, producer, and Gunilla Vestin Wallin, interpreter, are the core of the group. In addition a large number of people take part in Tyst teater for shorter or longer periods. Tyst teater also includes Unga Tyst teater – a youth project which began in January 2008 and is financed by Allmänna Arvsfonden. Tyst teater is a professional ensemble and part of Riksteatern since 1977.

Read more about Tyst teater:

http://www.riksteatern.se/templates/Undersida_6338.aspx and about Riksteatern: <http://www.riksteatern.se>

Josette Buchell Mingo i interaktion med seminariedeltagare.
Josette Buchell Mingo in interaction with the participants.

Kan alla som vill besöka museer?

Mikael Wahldén arbetar med tillgänglighet
på den statliga myndigheten Handisam.
Förut arbetade han på olika museer och på Riksantikvarieämbetet.
Här är en lättläst sammanfattning av hans föreläsning.

Många människor vill besöka museer och utställningar.
Men vad händer när en människa med funktionsnedsättning
kommer till ett museum eller en konsthall?
Kan hon komma in genom ingången
och ta sig runt i alla rummen?
Kan hon uppleva utställningarna som visas?

Många museer och konsthallar har tänkt på hur de ska göra
för att människor med funktionsnedsättning ska kunna besöka dem.
Husen har byggts om.
Personalen har fått utbildning.
Informationsmaterial och webbplatser har gjorts om
så att fler kan förstå dem.
Många museer har också anställt personal med funktionsnedsättning
med hjälp av pengar från staten.
Det finns ändå mycket kvar att göra.

Svårt för ensamma besökare

Museer brukar vara bra på att ta emot besök av grupper
från särskolor och dagverksamhet.
Då är personalen förberedd
och kan följa med och visa utställningen.
Det kan vara svårare för besökare som kommer ensamma.

Många museer och konsthallar finns i gamla hus
där det är svårt att ta sig fram.
Ibland har museerna byggt särskilda ingångar på baksidan av huset.
Men det skulle vara bättre om museerna tänkte på
att göra den vanliga ingången öppen för alla människor.

En del museer gör tillfälliga utställningar
som ska passa människor med funktionsnedsättning.
De tänker på människor med funktionsnedsättning som en grupp
med särskilda behov.
Men det är bättre att tänka ut förändringar som gör
att museets utställningar passar alla människor.

Handlingsplaner och lagar

År 2000 antog Sveriges regering en handlingsplan som heter
Från patient till medborgare.
Den beskriver vad som måste göras fram till år 2010
för att samhället ska bli tillgängligt för alla.

Det står i lagen att alla hinder som är enkla att ta bort
måste bort från hus och platser som alla människor ska kunna besöka.
Enkla förändringar kan vara att sätta in automatiska dörröppnare
eller att göra så att man tydligt ser första och sista steget i en trappa.
Lagen gäller museer.
Förbättringarna ska göras innan år 2010 är slut.

6. Personlig assistent eller museiintendent?

➤ Mikael Wahldén, Handisam

En fritextsökning på ordet "museum" på webbplatsen Platsbanken visar att antalet lediga tjänster som "personlig assistent" är betydligt fler än som "museiintendent". Skälet till detta är att personer med funktionsnedsättning som söker personlig assistent ofta uttrycker ett önskemål om att få hjälp med att gå på museum. Det finns därför ofta med i beskrivningen av arbetsuppgifter. Att gå på museer och utställningar är något som intresserar många – oavsett funktionsförmåga. Men vad händer när en person med funktionsnedsättning kommer till ett museum eller en konsthall? Hur tillgängliga är de utställningar som visas i Sverige?

I dag har många museer någon form av handikapplan. Många har genomfört utbildningsinsatser kring tillgänglighet för personalen, till exempel om bemötande. Satsningar har också gjorts för att förbättra tillgängligheten till lokaler, informationsmaterial och webbplatser. Museer och konsthallar har länge varit populära besöksmål bland personer med funktionsnedsättning, till exempel grupper från särskolor, daglig verksamhet etc. Vidare har särskilda arbetsmarknadssatsningar gjort att många museer kunnat anställa personer med funktionsnedsättning. Sammantaget har museer och konsthallar stor erfarenhet, kunskap och medvetenhet av frågor kring tillgänglighet och har generellt sett kommit längre vad gäller att ha ett inkluderande förhållningssätt i verksamheten än många andra institutioner i samhället.

6. Personal assistant or museum curator?

➤ Mikael Wahldén, Handisam

An open search using the word 'museum' on the Swedish Unemployment Agency Job Search website returns more matches for personal assistants than museum curators. The reason is that persons with disabilities who are looking for personal assistants often express their desire to have help with visiting museums so this is often itemised in the job description. Visiting museums and exhibitions is something that interests many, regardless of functional ability. But what happens when a person with a disability comes to a museum or an art gallery? How accessible are the exhibitions that are shown in Sweden?

Most museums have some form of disability action plan. Many have carried out staff training programmes on accessibility such as manner of reception. Efforts have also been made to make buildings, information and websites more accessible. Museums and art galleries have long been popular sites for persons with disabilities such as groups from special schools, day care centres, etc. In addition employment policies have enabled many museums to employ persons with disabilities. On the whole, museums and art galleries have wide experience, knowledge and awareness about issues concerning accessibility, and generally speaking have advanced further than most other institutions in society, at providing inclusion in their work and policies.

Fortfarande återstår emellertid en hel del att göra avseende tillgänglighet i utställningar. Förbeställda gruppbesök på museer och konsthallar som tas emot av personal fungerar i allmänhet bra. Värre kan det vara för så kallade ströbesökare som, utan hjälp av starka vaktmästare som lyfter rullstolen eller pedagoger som förklarar vad en tavla föreställer, på egen hand ska ta del av en utställning. Det är vanligt att museer och konsthallar är inrymda i kulturhistoriskt värdefulla fastigheter, med påföljd att man ofta nöjer sig med dåliga sårlosningar. Lösningarna kan visserligen vara tänkta som tillfälliga, men tenderar tyvärr att bli permanenta. I publikarbetet är de insatser som görs för att förbättra tillgängligheten ofta i form av tillfälliga satsningar. De erfarenheter som görs av de tillfälliga satsningarna är emellertid i stort sett alltid positiva. Men det strategiska, långsiktiga tänkandet, som att till exempel alltid höja den generella nivån efter en särskild satsning, saknas tyvärr alltför ofta.

Det finns en tendens att betrakta människor med funktionsnedsättning som en grupp som man då och då gör en insats för på samma sätt som att man gör särskilda barnsatsningar eller lyfter teman som inte belysts på länge. ”Vi har inte haft någon utställning om idrott på ett tag, och inte någon för personer med utvecklingsstörning heller. Det kanske är dags att ta tag i detta?” Men personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som en grupp. Det handlar istället om olika former av mänskliga behov. Ett exempel som åskådliggör detta resonemang är verksamheter som placerar brandlarm för personer med nedsatt hörsel på toaletten. Så långt bra. Tyvärr förekommer det att man endast gör denna insats på handikapptoaletten. Men vad är det som säger att en person med nedsatt hörsel väljer att kissa just på den rymliga handikapptoaletten? Exemplet visar hur fel det kan bli när grupp tänkandet tar över.

År 2000 antogs en nationell handlingsplan för handikappolitiken i Sverige, *Från patient till medborgare*. Den sträcker sig fram till år 2010 och involverar alla samhällsområden. Titeln anspelar på förskjutningen från ett vård- och patientperspektiv

However, there still remains much to do with regard to accessibility in exhibitions. Pre-booked groups visiting museums and art galleries who are received by prepared staff generally have few problems. Not so with the so-called stray visitor, who without help of strong janitors to carry their wheelchairs or trained educators to explain what a picture contains, try to take in an exhibition on their own. Frequently museums and art galleries are located in culturally historical buildings, which offer very poor solutions for improving access – often intended as merely temporary answers, but usually remaining permanent. In public institutions improvements for accessibility are often only of a temporary nature. The experiences gathered from these are almost always positive, yet sadly, a desire to produce a general improvement out of the temporary case is frequently lacking.

There is an unfortunate tendency to consider persons with disabilities as a special group to be catered for only now and then – in much the same way as children’s activities require special attention or particular themes occur only occasionally. ‘We haven’t had an exhibition on sport for a while, and none for the persons with disabilities’ either. Maybe it’s time now?’ But persons with disabilities should not be treated as a separate group. It is a matter of different types of human needs. This is illustrated well in places where a fire alarm for persons with reduced hearing is positioned in a toilet. So far so good. Unfortunately, it so happens that these are only placed in the disabled ones. But how can one be sure that a person with reduced hearing choose an over-spacious disabled toilet? This shows how wrongly things can go when group mentality takes over.

In 2000 a national action plan for a disability policy in Sweden was adopted called ‘From patient to citizen’. It extends up to 2010 and concerns all areas of society. The title reflects the shift from a caring viewpoint to one of citizens’ rights. It is no longer a case of finding individual solutions for each and everyone. Instead disablements in the environment and during activities must be removed. There have always been disabilities in people, but we ourselves have created disablement. The fault lies thus not with the individual but in the surroundings. Solutions

till ett medborgarperspektiv. Det handlar inte längre om att hitta individuella lösningar för var och en. Istället ska de funktionshinder som finns i miljöer och verksamheter rivas. Människor med funktionsnedsättning har alltid funnits, funktionshindren har vi däremot själva skapat. Felen ska därför inte sökas i individen, utan i omgivningen. Lösningar som tas fram ska vara generella och fungera för alla. Sådana lösningar är dessutom nästan alltid snyggare och billigare än särlösningar. Endast i undantagsfall, när allt annat provats, är en särlösning acceptabel.

Ett stort antal människor utestängs på olika sätt från samhället på grund av otillgänglighet. Cirka en femtedel av befolkningen har idag en permanent funktionsnedsättning. Bland äldre är andelen ännu högre. Den demografiska utvecklingen gör att vi inom några år har mycket större andel äldre i samhället än idag. Därmed kommer även andelen som utestängs att öka, såvida inte funktionshindren tas bort och samhället görs tillgängligt.

Vi är nu framme vid år 2010 och kan konstatera att arbetet med att uppfylla målen i den nationella handlingsplanen förvisso gått framåt, men alldeles för långsamt. På senare tid har dock ansträngningarna för att öka takten i genomförandet av politiken intensifierats. Mycket är på gång inom området. Här nämns endast några exempel.

Enkelt avhjälptra hinder. Arbetet med att åtgärda så kallade enkelt avhjälptra hinder är just nu prioriterat enligt en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. Själva bestämmelsen, som återfinns i Plan- och bygglagen, föreskriver att enkelt avhjälptra hinder omedelbart ska undanröjas i publika lokaler och allmänna platser för att de ska bli mer tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Kravet på att åtgärda enkelt avhjälptra hinder omfattar alltså merparten av de fastigheter och platser där utställningar visas. Insatserna kan handla om att åtgärda mindre nivåskillnader, montera automatiska dörröppnare eller att sätta kontrastmarkeringar på första och sista trappsteget. Ansvaret för att åtgärda hindren vilar på fastighetsägaren och kommunen ska kontrollera att det blir gjort.

must be general and must function for all. Furthermore such solutions are nearly always better and cheaper than those of a special patch-work nature. These are acceptable only when all else fails.

A large number of people are excluded in various ways from society because of inaccessibility. About a fifth of the population today is permanently functionally impaired. Among the elderly the proportion is greater. The demographic development means that within a few years the proportion of elderly people in society will have risen considerably, and thereby an even greater percent will be excluded, unless barriers are removed and society is made more inclusive.

This is now 2010, and we can ascertain that work to achieve the goal of the national action plan has certainly progressed, but it is far too slow. However, attempts have lately been made to speed things up in terms of policies. Much is taking place now. Some examples will be mentioned here.

Easily eliminated obstacles. This is an area prioritised just now by agreement between the government and the Swedish Association of Local Authorities and Regions. The actual decision which is to be found in the Planning and Building Act stipulates that easily eliminated obstacles shall be immediately removed in buildings that contain premises to which the public has access and in public places so that these might be accessible and useable by persons with limited mobility and orientation capacity. This stipulation thus affects most of the buildings and premises where exhibitions are held. Adaptations include removing variations in levels, fitting automatic door-openers, or placing contrasting markings on the first and last steps on stairs. Responsibility for removing barriers rests with the owners of the buildings and the municipality's duty is to ensure that these measures are carried out.

Ny diskrimineringslag. Den 1 januari 2009 trädde en ny diskrimineringslag i kraft. Tidigare var den svenska lagstiftningen mot diskriminering uppdelad på flera lagar, men i och med den nya diskrimineringslagen slogs de tidigare lagarna ihop till en enda lag. Sammanslagningen innebar dock inte några större förändringar i innehållet. Samtidigt inrättades en ny myndighet, Diskrimineringsombudsmannen, DO, som ersätter de tidigare fyra ombudsmännen mot diskriminering.²¹ Diskrimineringsombudsmannen övervakar att diskrimineringslagen följs och arbetar mot diskriminering samt för allas lika rättigheter och möjligheter.

21) De tidigare ombudsmännen mot diskriminering är följande: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) övervakade diskriminering som hade samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning; Jämställhetsombudsmannen (JämO) som hade hand om könsdiskriminering; Handikappombudsmannen (HO) hade hand om diskriminering som hade samband med funktionsnedsättning och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) övervakade att lagar om diskriminering på grund av sexuell läggning följdes.

New Anti-discrimination Act. On 1 January 2009 Sweden's new anti-discrimination act came into force. The act replaced several previous ones, but this amalgamation has no significant effect on the content. At the same time a new agency – the Equality Ombudsman, DO, was established; which replaces the four previous offices of the ombudsman against discrimination.²¹ DO monitors compliance with the new act to combat discrimination and work for equal rights and opportunities for all.

21) The previous four offices were: the Office of the Ombudsman against Ethnic Discrimination (DO) which supervised the area of ethnic origin, religion or other belief, the Office of the Equal Opportunities Ombudsman (JämO) covering discrimination between the sexes, the Office of the Disability Ombudsman (HO) concerned with functional impairment and the Office of the Ombudsman against Discrimination because of Sexual Orientation (HomO) which supervised the area of sexual orientation.

Entré för vissa eller för alla? Smakprov från Mikael Wahldéns presentation.

Entrance just for some or for everyone? Samples from Mikael Wahldéns presentation.

Regeringen tillsatte 2008 två olika utredningar för att se över diskrimineringslagen. Den ena har utrett kapitlet om aktiva åtgärder och den andra har sett över huruvida "underlåtenhet att vidta åtgärder mot bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning" skulle kunna regleras som en form av diskriminering. Bägge utredningarna föreslår ändringar i diskrimineringslagen som bland annat skulle innebära ett starkare skydd för personer med funktionsnedsättning än vad fallet är idag.

FN-konventionen. Den kanske allra viktigaste milstolpen inom handikappolitiken är *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling 2006 och har därefter undertecknats och ratificerats av bland annat Sverige. Den 14 januari 2009 trädde konventionen i kraft i Sverige. Den utgör en fortsättning på arbetet inom FN för att få till stånd internationella regler om rätten till delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. Det globala rättsnätet som hittills varit vägledande och som den svenska handlingsplanen utgår från är *FN:s standardregler* från 1993. En viktig skillnad mellan standardreglerna och konventionen är att konventionen är juridiskt bindande för de länder som ratificerat den. Konventionen kommer att ha en grundläggande betydelse för det handikappolitiska arbetet framöver.

Handisams riktlinjer. Ett viktigt och uppskattat stöd i arbetet med att förbättra tillgängligheten är *Riv hindren*, de riktlinjer som tagits fram av Handisam. *Riv hindren* innehåller bland annat beskrivningar av olika funktionsnedsättningar. Där finns även fakta kring vilka krav som ställs avseende verksamhet, information och kommunikation samt lokaler inklusive inredning och utrustning. Riktlinjerna vänder sig främst till statliga myndigheter, men är även tänkta som ett stöd och en inspirationskälla för alla som är intresserade av att skapa en verksamhet som alla kan ta del av och delta i på lika villkor, oavsett funktionsförmåga. *Riv hindren* och annat material från Handisam är gratis och kan beställas via myndighetens hemsida.

In 2008 the government appointed two different commissions to re-examine the existing discrimination act. One examined the chapter on active measures and the other investigated whether 'facilitating the taking of measures against lack of accessibility for persons with disabilities' could itself be regarded as a form of discrimination. Both commissions suggest changes in the act which would include stronger protection for persons with disabilities than had been the case.

UN Convention. Perhaps the most important milestone in disability policy is the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The convention was approved by the UN General Assembly in 2006 and has since then been ratified by many countries including Sweden. On the 14 January 2009 it came into force in Sweden. It is a vital part of the ongoing work within the UN for international regulations in its effort to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment by persons with disabilities of all human rights and fundamental freedoms, and to promote respect for their inherent dignity. The global guidelines previously available, on which the Swedish action plan is based, are from the UN standard rules of 1993. An important distinction is that the convention is legally binding for those countries which have ratified it. The convention is of fundamental significance for future disability policies.

Handisam's guidelines. The booklet *Break the Barriers* (*Riv hindren*) prepared by Handisam is an important and highly appreciated aid for those working with accessibility issues. It contains descriptions of different disabilities, facts concerning the various requirements for workplaces, information and communication, and buildings including interiors and fittings. The guidelines are directed principally at government agencies, but are also intended as an aid and inspiration to all those interested in creating a venture that everyone can avail of and partake in on an equal basis, regardless of functional capacity. *Break the Barriers* and other material from Handisam are available free of charge from the Handisam website.

Mikael Wahldén arbetar som utredare i Handisams utvecklingsgrupp. Handisam, Myndigheten för handikappolitisk samordning, är central förvaltningsmyndighet för samordningen av arbetet inom det handikappolitiska området. Myndighetens roll är att ha ett övergripande perspektiv på frågor kring politikens utveckling och resultat. I detta ingår att utvärdera det handikappolitiska arbetet, förse regeringen med underlag och stödja myndigheternas arbete med tillgänglighet och genomförande av politiken. Handisams lokaler ligger vid Globen i Stockholm. På myndigheten arbetar cirka 30 personer. Mikael Wahldén har tidigare arbetat på olika museer samt på Riksantikvarieämbetet.

Läs mer om Handisam:

www.handisam.se

Mikael Wahldén is attached to the developmental group at Handisam, the Swedish Agency for Disability Policy Co-ordination, which is the central government agency with the co-ordinating role in the implementation of the national plan for disability policy. Handisam is located in Globen in Stockholm and employs c. 30 people. Mikael Wahldén has previously worked in different museums and at the National Heritage Board, Riksantikvarieämbetet.

Read more about Handisam:

www.handisam.se

Vad är normalt?

Susanne Berg arbetar på Independent Living Institute.

Det är en stiftelse som drivs av människor med funktionsnedsättning.

Susanne Berg har arbetat länge inom handikapprörelsen i Sverige.

Här är en lättöläst sammanfattning av hennes föreläsning.

De flesta fysiska hinder i samhället går att ta bort.

Det är svårare att förändra människors tankar.

Men om samhället ska förändras måste vi även förändra våra tankar om vad som uppfattas som normalt.

Det räcker inte att museerna gör tillgängliga utställningar.

Museerna måste också ifrågasätta vårt sätt att tänka.

Cripteorin

De här idéerna finns inom det som kallas criteorin.

På engelska heter det crip theory.

Det engelska ordet crip har använts

för att säga att det är fel på en människa

och att hon är mindre värd än andra.

Ungefär som ordet krympling på svenska.

Criteorin menar att vi ska fråga oss

vad som uppfattas som normalt

och hur våra tankar om vad som är normalt

påverkar människors liv.

Criteorin vill diskutera vad som händer i samhället

när man delar in människor i grupper

utifrån vad man tänker att en människa ska klara av

för att inte uppfattas som funktionsnedsatt.

Så länge vi talar om människor med nedsatt funktion
utgår vi från att idealet är människor med normal funktion.
Men vad är normal funktion?
Criteorin vill att vi riktar uppmärksamheten mot det normala
istället för mot det som avviker.

Normalt att klara sig själv

I vårt samhälle är det ett ideal att klara sig själv
och bestämma över sitt eget liv.
Människor som behöver hjälp av andra uppfyller inte idealet.

Ingen människa fungerar perfekt i hela sitt liv.
Ändå skiljer samhället på människor utifrån det
som uppfattas som bra och dålig funktionsförmåga.
Museernas uppgift måste vara att ifrågasätta
om det måste vara så.

7. Crip theory – att ifrågasätta normaliteten

➤ **Susanne Berg, Independent
Living Institute**

Fysiska hinder kan i stor utsträckning undanröjas, men det som rör sig i människors huvuden är svårare att påverka. Vad är normalt? Var går gränsen för vem som ses som normal? Vi delar gärna in människor i kategorier, personer med funktionsnedsättning inte minst. Åtgärder för att skapa delaktighet för gruppen har spelat en viktig roll för att synliggöra personer med funktionshinder i samhället, men att kategorisas in i en grupp kan också innebära en fälla. Crip theory ifrågasätter normaliteten och förespråkar ett mer flexibelt samhälle. Museernas demokratiska uppdrag stannar inte vid att skapa tillgänglighet i utställningar. De måste också använda dessa för att ifrågasätta de ideologiska budskap som skapar kategorin personer med funktionsnedsättningar, menar Susanne Berg.

Crip theory, på svenska crip teori, är närmast en utlöpare från queerteorin och delar en av dess grundläggande principer: att ifrågasätta normaliteten. Det kallas normkritiskt perspektiv och innebär att man vänder på begreppen och riktar fokus från det avvikande till normaliteten, från periferin till centrum. Crip teori kritiserar normer kring funktionalitet, det vill säga vilken psykisk, intellektuell, kroppslig eller social funktionsförmåga en individ måste ha för att inte ses som funktionsnedsatt. Crip är – liksom queer – ord som använts för att tala om att en person är fel och mindre värd. Här används de för att skapa en annan maktstruktur. Crip teori kritiserar begreppet funktionsfullkomlig/

7. Crip Theory – shaking the dominance of normality

➤ **Susanne Berg, Independent
Living Institute**

Physical barriers can usually be removed, but what goes on in people's minds is more difficult to change. What is normal? Where do we draw the line when we assess who seems normal? We love to group people into categories, especially those with special needs. Directing measures promoting equality for the categorised group have been important for defining people with disabilities within society, but being part of a categorised group can also be a trap. Crip Theory questions normality and advocates a more flexible society. The democratic mission of museums does not stop at creating accessibility in exhibitions, but needs to question the ideological message that creates categories of people with disabilities, says Susanne Berg.

Crip Theory, is an extension of Queer Theory and shares one of its fundamental principles: to question normality. This is called the norm-critical perspective and involves reversing the concept, directing focus away from the variant to the normal, from the periphery to the centre. Crip theory criticises norms concerning functionality, whereby an individual must have psychological, intellectual, physical or social ability in order not to be seen as functionally impaired. 'Crip', like 'queer', is a derogatory term used for referring to a person who is at fault and less worthy. Both terms are used to create a form of power dynamics. Crip theory criticises the concepts of being functionally perfect or functionally impaired, and the hierarchy on which they are based. Functional perfection is seen as the natural state in society even though perfect-

funktionsnedsatt och den hierarki som det bygger på. Funktionsfullkomlighet ses som det naturliga i samhället trots att fullkomlighet är omöjlig för någon att hävda, i alla fall för någon längre period i livet. Funktionsfullkomlighet fungerar på samma sätt som kategorier baserade på maskulinitet och heterosexualitet. De som passerar genom funktionalitetsnormen utan att avvika blir en del av normaliteten och kallas normater. Begreppet Crip theory kan härledas till boken med samma namn av forskaren Robert McRuer.²² Funktionshinderforskning i USA har, till skillnad från exempelvis Storbritannien, tydligare fokus på kropp och kultur. McRuers forskning bygger vidare på dessa tidigare utvecklade förklaringsmodeller kring funktionalitet som norm.

Sverige introducerades crip teori av Susanne Berg och Lars Grönvik vid ett seminarium 2007 på Stockholms universitet. I denna preliminära positionering användes begreppet normat för att benämna de individer som passerar som det funktionsfullkomliga idealet utan att avvika.²³ Begreppet normat kommer från genusforskaren Rosemarie Garland Thomsons bok *Extraordinary Bodies*.²⁴ Garland Thomson benämner här det funktionsfullkomliga idealet utifrån ett amerikanskt perspektiv – ”the normate”. Hon hävdar att idealet är baserat på idéer om kapacitet, självbestämmande, autonomi och framgång och att det gäller såväl medborgare som nationen i sin helhet. Enligt Garland Thomson kan detta ideal sägas vara gemensamt för alla västerländska demokratier. I Berg och Grönviks svenska text om crip teori lanserades begreppet normat som en benämning för det osynliga idealet – normen – och de individer som passerar detta ideal utan att avvika.

22) McRuer, Robert (2006) *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability*, New York University Press. Robert McRuer är verksam som biträdande professor i engelsk litteratur vid George Washington University, Washington DC.

23) Berg, Susanne & Grönvik, Lars (2007) *Crip theory – en preliminär positionering*: <http://www.lund.se/upload/Kultur%20och%20fritid/Alla%20vinner/Dokument/CripTheory.pdf>

24) Garland Thomson, Rosemarie (1996) *Extraordinary Bodies*, Colombia University Press. Rosemarie Garland Thomson är verksam som professor i genusvetenskap vid Emory University, Atlanta.

ion is impossible for anyone to uphold for any length of time in life. The concept of functional perfection is as divisive (negative) as categories based on masculinity and heterosexuality. Those who function without being different become a part of the normality. Within Swedish discussions on crip theory they have been called 'normates'. The term 'crip theory' stems from the book of the same name by the researcher Robert McRuer.²² Research on disability in the USA has a clearer focus on the body and culture than is seen, for instance, in the UK. McRuer's research expands previously developed explanatory models of functionality as the norm.

Crip theory was introduced into Swedish research by Susanne Berg and Lars Grönvik in a seminar at Stockholm University in 2007. In that preliminary presentation the term 'normate' was used for those individuals who pose as the functionally perfect ideal without any deviation.²³ The term normate is taken from the book *Extraordinary Bodies* by gender researcher Rosemarie Garland Thomson.²⁴ Garland Thomson's ideal 'normate' is viewed from an American perspective. She claims that the ideal is based on concepts of capacity, independence, autonomy and success, with regard to both citizens and the whole nation – an ideal common to all western democracies. In Berg and Grönvik's Swedish text on crip theory the concept normate has a similar meaning.

22) McRuer, Robert (2006) *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability*, New York University Press. Robert McRuer is assistant professor in English Literature at George Washington University, Washington DC.

23) Berg, Susanne & Grönvik, Lars (2007) *Crip theory – en preliminär positionering*: <http://www.lund.se/upload/Kultur%20och%20fritid/Alla%20vinner/Dokument/CripTheory.pdf>

24) Garland Thomson, Rosemarie (1996) *Extraordinary Bodies*, Colombia University Press. Rosemarie Garland Thomson is Professor of Women's Studies at Emory University, Atlanta, Georgia.

I nom funktionshinderforskningen talar man om tre olika modeller för funktionshinder: den medicinska modellen, välfärdsmodellen och den sociala modellen. Den medicinska modellen utgår från ett perspektiv där personer med funktionsnedsättning betraktas som sjuka. Funktionshinder blir på så sätt ett individuellt problem som utmärks av en hierarki mellan funktionsnedsatta och funktionsfullkomliga. På liknande sätt utgår välfärdsmodellen från tanken om att personer med funktionsnedsättning avviker från normen och är behövande. Men till skillnad från den medicinska modellen finns i välfärdsmodellen en idé om att dessa personer måste få stöd för att anpassas till majoritetssamhället, för att "normaliseras". Utifrån ett paternalistiskt perspektiv, det vill säga ett förmyndarperspektiv är det experter som läkare, sjukgymnaster, arkitekter, professionella inom museivärlden etc. som tar beslut.

Den sociala modellen bryter mönstret och vänder på perspektivet, från personen med funktionsnedsättning som individ till omgivningen som skapar funktionsnedsättning. I praktiken innebär detta att man arbetar förebyggande och inkluderar hela omgivningen för att identifiera och avlägsna hinder för tillgänglighet på museer. På så sätt placeras funktionshindret och de funktionshindriskapande processerna i det omgivande samhället – inte i individen. Utgångspunkten är tillgänglighet för alla oavsett förutsättningar.

Disability Studies är en växande internationell forskning som studerar funktionshinder som ett socialt, kulturellt och politiskt fenomen. Till skillnad från de kliniska, medicinska och terapeutiska perspektiven på funktionshinder, fokuserar Disability Studies på hur funktionshinder konstrueras, definieras och representeras på olika nivåer i samhället. Man tar avstånd från en syn där funktionshinder ses som en direkt konsekvens av en individuell funktionsnedsättning, utan studerar funktionshinder som ett socialt konstruerat och strukturellt problem. Disability Studies bygger på den sociala modellen. I sin ursprungliga form drar den sociala modellen en klar skiljelinje mellan funktionsnedsättning

Within disability studies three disability models are usually discussed – medical, welfare and social. Within the medical model functional impairment is seen as an illness. In this way impairment becomes a personal problem to be characterised within a hierarchy of levels between disability and ability. The welfare model has a similar perspective in that it considers the functionally impaired to differ from the norm and to be in need. The difference between the two models is that the welfare model includes an idea that these people must receive assistance in order to adapt to the majority society, and be 'normalised'. A paternalistic or guardian perspective hands over decision-making to experts such as doctors, physiotherapists, architects or professional museum staff.

The social model breaks this pattern. It reverses the perspective, identifying the impairment as not in the individual but in the environment within which the individual has difficulty or cannot function. In practice this means working with a focus on prevention with regard to the whole environment in order to identify and exclude barriers to accessibility in museums. The focus is placed on accessibility for all regardless of potential.

Disability Studies is a growing international field of research which examines functional impediments from a social, cultural and political standpoint. In contrast to the clinical, medical and therapeutic perspective, disability studies focuses on how disability is constructed, defined and represented at various levels in society. The subject dissociates itself from the view that disability is seen as a direct consequence of the individual's impairment, but rather studies it as a social paradigm and structural problem. Disability studies are built on the social model. In its original form the social model makes clear distinction between

och funktionshinder.²⁵ På senare tid har den sociala modellen emellertid kritiserats för sitt ensidiga fokus på omgivningen som skapar funktionshinder. Ett fåtal forskare kombinerar emellertid en kritik av den sociala modellens ensidiga fokus med ett ifrågasättande av konceptet funktionsnedsättning och menar att detta är en skapad kategori/identitet.

USA har Disability Studies, queerteori och feministiska studier historiskt sett präglats av identitetspolitiken. Identitetspolitik är en form av politik som tar sin utgångspunkt i kollektiva identiteter – kvinnor, homosexuella, etniska minoriteter, invandrare, personer med funktionsnedsättning och så vidare – och som politiserar ras, etnicitet, sexualitet, genus, funktionsnedsättning etc. Rätten att skapa sin egen identitet har varit en viktig strategi för att synliggöra marginaliserade personer som grupp i samhället, däribland personer med funktionsnedsättning. Men identitetspolitiken kan också innebära en fälla då utgångspunkten är positionen som marginaliserad, det vill säga som minoritet i ett majoritetssamhälle. En tolkning av detta är att problemet förläggs till attityder och kulturella särdrag hos individer och kulturella grupperingar i stället för de ideologiska värderingar som skapas, upprätthålls och förstärks av samhällsinstitutioner, som exempelvis museer.

Ett materialistiskt perspektiv är emellertid en bättre förklaringsmodell för att förstå mekanismerna bakom funktionalitetsförtryck, menar Susanne Berg. För att ge ett helhetsperspektiv på funktionalitetsförtryck och hur resurser fördelas i samhället måste även ett ekonomiskt och politiskt perspektiv inkluderas. Här är oberoende det centrala kriteriet för normaten. Uppdelningen oberoende/beroende återspeglas exempelvis i uppdelningen arbets-

functional impairment and disability.²⁵ However the social model has been criticised recently for being too exclusive in its focus on surroundings as the cause of disablement. A few researchers combine criticism of the social model's bias with a questioning of the division between "impairment/disability" which they consider to be an artificial categorization.

In the US, disability studies, queer theory and women's studies have always been characterised by identity politics. This is a form of politics that takes collective identities – women, homosexuals, ethnic minorities, immigrants, people with disabilities, etc. – as its starting point. The right to create one's own identity has been a vital strategy to make oneself visible for marginalized people and groups in society, not least the disabled. But identity politics can also be a trap, since the basic premise is the position of marginalization, of being a minority in a majority society. A result can be the displacement of the problem to attitudes and cultural differences in individuals and cultural groups instead of the ideological values which are created, maintained and strengthened by institutions in society such as museums.

The materialistic perspective provides a better explanation for understanding the mechanisms behind suppressed functionality, according to Susanne Berg. To see this in overall terms and also how society's resources are allocated, an economical and political perspective must be included. Here the central criteria for the 'normate' is independence. A division into independent /dependant is for example reflected in the division into employable/disabled and can be an expression of a structural oppression of functionality. Equating dependency with disability creates disablement, which means that the category

25) Socialstyrelsen i Sverige tog 2007 beslut om revidering av termerna funktionsnedsättning och handikapp. Vid detta tillfälle beslutades också att funktionsnedsättning och funktionshinder inte längre är synonymer. Funktionsnedsättning beskriver nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Funktionshinder beskriver den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. För båda termerna avråds handikapp som synonym. En viktig konsekvens av detta beslut är att funktionshinder inte är något som en person har utan det är miljön som är funktionshindrande. Se vidare: http://www.handisam.se/Tpl/NewsPage____897.aspx

25) The Swedish national Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen) determined in 2007 to revise the terms functional impairment and handicap. It was decided at that time also to distinguish between 'functional impairment' and 'functional impediment' as these were not thought synonymous. Functional impairment describes a reduction in physical, mental or intellectual ability. Functional impediment describes the limitations in their surroundings caused by the impairment. For both terms it is advised not to use handicap as a synonym. An important consequence of this decision is that functional impairment is not seen as the fault of the owner but rather relates to their environment. Read more at: http://www.handisam.se/Tpl/NewsPage____897.aspx

för/funktionsnedsättning och kan sägas vara ett uttryck för ett strukturellt funktionalitetsförtryck. Genom att sätta likhetstecken mellan egenskapen beroende och funktionsnedsättning skapas funktionshinder, vilket medför att kategorin personer med funktionsnedsättning upprätthålls. Nancy Fraser skriver i boken *Justice Interrupts* om bivalenta kollektiv, det vill säga grupper som behöver såväl fördelningspolitik som erkännande i form av jämlik delaktighet.²⁶ Personer med funktionsnedsättningar kan ses som en sådan grupp. Utifrån ett materialistiskt perspektiv på crip teori blir museernas uppdrag således att ifrågasätta normatens position, såväl i uppbyggnaden och organisationen av utställningar och utställningslokaler, som att destabilisera normatens självbild samt att ifrågasätta existerande ideologiskt konsensus kring funktionalitetsnormer, normalitet och avvikelse.

Sammanfattningsvis erbjuder crip teori inte enbart en politisk position för att göra motstånd mot ett diskriminerande samhällssystem, att vägra låta sig definieras av andra. Genom att tillämpa Judith Butlers begrepp performativitet från queerteori, kan crip teori visa på betydelsen av en samhällsnorm som till viss del är flytande, flexibel och i ständig rörelse – men ändå upprätthåller normatens maktposition. När majoritetssamhället börjar tolerera det avvikande till en viss gräns sker en förskjutning i definitionen av normaten, till en mer flexibel identitet. Denna flexibilitet kan fungera som måltavla för att skaka normalitetsnormen och öppna upp samhället för alla.

Susanne Berg arbetar som verksamhetsledare på Independent Living Institute (ILI). ILI är en privat stiftelse som drivs och kontrolleras av personer med funktionsnedsättningar. ILI vill vara den svenska och europeiska Independent Living-rörelsens tankesmedja. ILI utvecklar lösningar för självbestämmande, självrespekt och värdighet och försöker påverka socialpolitiken i den riktningen. Susanne Berg har varit engagerad i handikapprörelsen sedan

'people with disabilities' is maintained. In her book *Justice Interrupts* Nancy Fraser writes about so-called bivalent collectives, that is groups which needs both separate treatment and acceptance in the form of equal treatment.²⁶ People with disabilities are one group which can be viewed as a bivalent collective. From a materialistic view of crip theory, the duty of museums changes to question the position of the normate, as much in the structure and organization of exhibitions and exhibition buildings, as to destabilize the self image of the normate and question existing ideological consensus concerning functionality norms, normality and difference within the content of exhibitions.

To sum up, crip theory is not just a political platform for resistance to a discriminatory social system, or a refusal to be defined by others; but is also an alternative to categorisation. By applying Judith Butler's concept of 'performativity' from queer theory, crip theory can question a social norm which is to some degree fluid, flexible and in constant movement but still maintaining the normate's privileged position – not criticising the fundamental stereotypes. When the majority of society begins to tolerate the deviant, a slight displacement occurs in the definition of normates, from stereotype to more flexible identity. This flexibility can be targeted to shake the concept of normality and open up society to fully include a diversity of people irrespective of colour, shape, form and preference.

Susanne Berg is a director at the Independent Living Institute (ILI). ILI is a private foundation which is run and controlled by persons with disabilities. ILI's mission is to be the visionary melting pot of the Swedish and European Independent Living movement. ILI develops solutions towards independence, self respect and dignity and seeks to lobby for social policies in that direction. Susanne Berg has been involved in disability issues since the mid 1980s as committee member of the Uppsala division and chairperson of the Stockholm division of DHR - the Swedish Association of People with Mobility Impairments

26) Fraser, Nancy (1997) *Justice Interrupts*, Taylor & Francis Ltd. UK

26) Fraser, Nancy (1997) *Justice Interrupts*, Taylor & Francis Ltd. UK

mitten av 1980-talet som styrelseledamot i De Handikappades Riksförbund, DHR Uppsalaavdelning, styrelseledamot och ordförande i DHR Stockholmsavdelningen samt styrelseledamot i STIL och IL Sverige. Hon har arbetat som ombudsman och internationell sekreterare på DHR:s förbunds-kansli, varit projektanställd hos Handikapp-ombudsmannen för att ta fram grundtext till myndighetens handbok i kommunala planer och som utredare vid Tillgänglighetscentret. Inom Independent Living Institute har hon varit projektledare för Radio Independent Living samt klädprojektet Fashion Freaks vilket hon också initierat tillsammans med Meagan Whellans.

Läs mer om Independent Living Institute:

<http://www.independentliving.org>

De Handikappades Riksförbund, DHR, as well as committee member of STIL and IL Sweden. She has been active as Ombudsman and international secretary for DHR's federation office, consultant for the office of the disability ombudsman, Handikapp-ombudsmannen (with the assignment to produce a background text for their hand book on municipal planning) and as investigator for the accessibility centre, Tillgänglighetscentret. Within the Independent Living Institute she has been project leader for Radio Independent Living, and the project on dress called Fashion Freaks which she also initiated together with Meagan Whellans.

Read more about the Independent Living Institute:

<http://www.independentliving.org>

Guidning till ett bra bemötande

Kerstin Jennebo arbetar med tillgänglighet på Örebro länsmuseum.

Synnöve Andersson ordnar utbildningar på Spiran Kompetensutveckling
Här är en lättläst sammanfattning av deras presentation.

Personal på museer måste bli bättre på att ta emot besökare,
särskilt besökare med funktionsnedsättningar.

Visst är det bra att ha medkänsla och visa omtanke
men ibland är det kunskap som behövs.

Kunskap är bra mot rädsla och fördomar
som styr hur vi tänker om andra människor.

Bemötandeguiden är en utbildning för alla som arbetar på museer.

Guiden berättar hur museer kan arbeta med tillgänglighet
och talar om vilka regler som museer måste följa.

Bemötandeguiden beskriver också vad funktionsnedsättning kan vara.

I Sverige har mer än en miljon svenskar funktionsnedsättning.

Många av de vanligaste funktionsnedsättningarna är beskrivna i guiden.

I kursmaterialet finns

- fakta om funktionsnedsättning
- förslag på hur museer kan ta bort hinder
- råd om hur personalen kan bli bättre på att ta emot besökare
- övningar som personalen kan göra

Deltagarna fick prova

På seminariet fick deltagarna göra några övningar som finns med i Bemötandeguiden.

Övningarna är till för att man bättre ska förstå hur det kan vara att ha funktionsnedsättning.

Deltagarna fick prova hur det är att ta sig fram i rullstol.

De fick prova att ha bindel för ögonen och gå med vit käpp.

De fick öva sig i att vara ledsagare till människor som inte ser.

Deltagarna fick också prova att andas genom ett sugrör för att känna hur det kan vara att ha astma.

8. Bemötandeguide – en vägledning i mötet med människor med funktionsnedsättningar

► Kerstin Jennebo, Örebro länsmuseum och Synnöve Andersson Mollberg, Spiran Kompetensutveckling AB

Bemötandeguiden är ett praktiskt inriktat kursmaterial som är uppdelat i fem delar. Indelningen grundar sig på de fem huvudgrupperna som man brukar dela in funktionsnedsättningar i: rörelsehinder, synskador/blindhet, hörselskador/dövhet, kognitiva funktionshinder och medicinska/dolda funktionshinder. För att främja ett respektfullt bemötande av alla besökare på museer, men kanske främst personer med funktionsnedsättningar måste vi som museipersonal öka vår kunskap och medvetenhet. Det handlar om att skapa förutsättningar för ett respektfullt och värdigt bemötande, men också om att motverka rädsla, okunskap och fördomar, menar Kerstin Jennebo som tagit fram Bemötandeguiden. Tillsammans med Synnöve Andersson Mollberg har hon arrangerat kurser i tillgänglighet utifrån Bemötandeguiden.

Bemötandeguiden ingår i ett större utvecklingsprojekt inom kulturarvssektorn, Kulturmiljö för alla. Projektet drivs av Örebro läns museum med stöd av Riksantikvarieämbetet under perioden 2003–2010. Bemötandeguiden syftar till ökad kunskap och medvetenhet i mötet med personer med funktionsnedsättningar. Den vänder sig till personer verksamma i kulturarvssektorn som

8. Encounter – guidelines for interaction with people with disabilities

► Kerstin Jennebo, Örebro County Museum and Synnöve Andersson Mollberg, Spiran Kompetensutveckling AB

The encounter guide consists of practical advice subdivided into five parts following the five main areas recognised as affected by functional impairment: mobility, sight, hearing, intellect and medical/unseen disabilities. In order to promote courteous dealings with all visitors to our museums but perhaps especially people with disabilities, we as museum staff must increase our knowledge and awareness of others. Kerstin Jennebo, who produced the encounter guide, observes that it is a matter of creating opportunities for a respectful and dignified experience as well as offsetting fear, ignorance and prejudice. Together with Synnöve Andersson Mollberg she arranges courses on accessibility based on this guide.

The creation of the encounter guide is part of a larger developmental project within the cultural sector entitled Cultural Environment for All (*Kulturmiljö för alla*). The project is run by the Örebro County Museum with the support of the National Heritage Board during the period 2003–2010. The encounter guide aims to boost knowledge and awareness of the processes taking place when we interact with people with special needs. It is directed to members of the cultural sector who deal with visitors in their daily work – for example desk staff, educationalists, wardens, guides, receptionists, etc. Its aim is also to spread information about new legislation on accessibility. In most cases much can be achieved by plain common sense, compassion and consideration, but sometimes a deeper knowledge is required. ‘Disability

i sitt dagliga arbete möter besökare, som till exempel frontpersonal, pedagoger, värdar, guider, receptionister med flera. Målet är att sprida kunskap och information om nya regelverk om tillgänglighet. För det mesta kommer man ganska långt med sunt förnuft, medkänsla och omtanke, men ibland krävs mer fördjupad kunskap. Funktionshinder är inget handikapp, menar Kerstin Jennebo och fortsätter, personer med funktionsnedsättningar blir handikappade först i mötet med brister i den omgivande miljön.

Socialstyrelsen tog 2007 beslut om revidering av termerna funktionsnedsättning och handikapp. Vid detta tillfälle beslutades också att funktionsnedsättning och funktionshinder inte längre är synonymer. Funktionsnedsättning beskriver nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Funktionshinder beskriver den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. För båda termerna avråds handikapp som synonym. En viktig konsekvens av detta beslut är att funktionshinder inte är något som en person har utan det är miljön som är funktionshindrande.²⁷

I Sverige beräknas drygt 1,3 miljoner människor i åldern 16–84 år ha någon form av permanent funktionsnedsättning.²⁸ Mångfalden av funktionsnedsättningar gör en fullständig redogörelse för samtliga funktionsnedsättningar omöjlig – och kanske heller inte intressant. Den information som finns i Bemötandeguiden gör därför inte anspråk på att vara heltäckande för alla människor med funktionsnedsättningar. Bemötandeguiden består av fem delar som grundar sig på de fem huvudgrupperna som man brukar dela in funktionsnedsättningar i: rörelsehinder, synskador/blindhet, hörselskador/dövhet, kognitiva funktionshinder och medicinska/dolda funktionshinder. Varje kapitel är uppbyggt på ett konsekvent sätt med återkommande underrubriker: fakta, tillgänglighet, goda råd och prova på. I fakta ges information om den aktuella gruppen av funktionsnedsättning, statistik,

is not a handicap', states Kerstin Jennebo and continues 'people with disabilities first become handicapped when they meet inadequacies in their surrounding environment.'

In 2007, the Swedish National Board of Health and Welfare decided to revise the terms 'disability' and 'handicap'. It was determined that 'disability' and 'functional impediment' were no longer to be considered synonymous. Disability describes reduction in the ability of a person to function on the physical, psychological and intellectual level. Functional impediment describes the limitations experienced by a person with a disability in relation to their surroundings. It is advised to avoid using 'handicap' as a synonym for either of these terms. An important result of this decision is the confirmation that a functional impediment does not relate to the person, but rather to a malfunction in their environment.²⁷

In Sweden it is estimated that 1.3 million people in the age range 16–84 years have some form of permanent disability.²⁸ The great diversity of symptoms makes any complete survey of all forms of impairment impossible – and also unnecessary. Therefore the information in the guide does not claim to be comprehensive for all people with special needs. The guide is divided into five parts each treating one of the principle areas of disability: mobility, sight, hearing, intellect and medical/unseen impediments. Each chapter is constructed around a consistent pattern of headings: facts, accessibility, tips and activities. *Facts* provides information on the actual category of impairment in terms of statistics, definitions and causes. *Accessibility* covers advice on easily removed barriers, and suggestions on ways of improving accessibility at work and in the workplace. *Tips* offers ideas for consideration towards making improvements. *Try it* contains practical exercises such as different ways of communicating.

27) http://www.handisam.se/Tpl/NewsPage____897.aspx

28) Enligt Örebro läns museums Bemötandeguide.

27) http://www.handisam.se/Tpl/NewsPage____897.aspx

28) According to the Örebro County Museum encounter guide.

definitioner och orsaker. I tillgänglighet ges råd om lätt avhjälpta hinder, förslag på hur man kan förbättra tillgängligheten i sin verksamhet och i omgivningen. I goda råd ges tips om vad man bör tänka på för att förbättra bemötandet. Prova på innebär praktiska övningar, exempel på olika kommunikationssätt.

Efter en kort presentation av Bemötandeguiden arrangerades på seminariet en workshop där seminariedeltagarna fick simulera olika funktionsnedsättningar med utgångspunkt från prova på. Deltagarna delades in i grupper och fick prova på att exempelvis vara rullstolsburen; ha bindel för ögonen och gå med vit käpp; öva ledsagningsteknik; prova sugrörstestet (simulera astma) etc. Syftet med denna workshop var att genom praktiska övningar fördjupa förståelsen för vad det innebär att ha funktionsnedsättningar.

Kerstin Jennebo är tillgänglighetsansvarig vid Örebro Läns museum. Örebro läns museum tillämpar begreppet Museum för alla, ett begrepp och ett samlingsnamn som vill peka på att alla lika rätt att kunna ta del av vårt gemensamma kulturarv, oavsett personlig förmåga och bakgrund. Örebro läns museum har en referensgrupp som arbetar med att förbättra och öka tillgängligheten för alla.

Synnöve Andersson är ledare för Spiran Kompetensutveckling AB och firade 2007 20-årsjubileum som utbildningsarrangör. Hon är förvaltningssekreterare i botten och har varit ansvarig för projektledning och genomförande av ett flertal omfattande utvecklingsprojekt inom kommun, landsting och näringsliv.

Läs mer om Örebro läns museum:

<http://www.olm.se>

och Spiran Kompetensutveckling AB:

<http://www.spiran.se>

After a short presentation of the Encounter guide, the seminar constructed a workshop in which the seminar participants assumed various disabilities for 'hands on' experience. The participants were divided into groups so as to experience wheelchair restriction, walking blindfold with a cane, methods of escort, the drinking-straw test (simulated asthma), etc. This event was aimed at a deepened understanding, by actual experience, of what it feels like to be functionally impaired.

Kerstin Jennebo is the accessibility coordinator at the Örebro County Museum. This museum embraces the concept *Museums for All*. This concept emphasizes everyone's equal right to avail of our shared cultural heritage regardless of personal ability or background. The county museum in Örebro has established an action group which works at improving and increasing inclusion for all.

Synnöve Andersson is manager of the competence development company Spiran Kompetensutveckling AB which celebrated its 20th anniversary as educational organiser in 2007. She is a local government officer and social worker responsible for leading and carrying through many extensive development projects within the municipal, county council and business sectors.

Read more about Örebro County Museum:

<http://www.olm.se>

and Spiran Kompetensutveckling AB:

<http://www.spiran.se>

Slutsatser och kommentarer

Eva-Lotta Sandberg arbetar på Riksutställningar.

Hon har skrivit de flesta av texterna i den här dokumentationen.

Här är en lättläst sammanfattning av hennes slutsatser och kommentarer.

Seminariet som den här dokumentationen handlar om har visat att museerna har gjort mycket för att förbättra tillgängligheten. Men det finns fortfarande problem. Många museer nöjer sig med tillfälliga satsningar istället för att göra sin vanliga verksamhet öppen för alla. Människor med funktionsnedsättning diskrimineras när de blir utestängda från utställningar och sämre behandlade än andra besökare.

Den här dokumentationen berättar om olika metoder som vi kan använda för att lära oss att tänka på nya sätt. En sådan metod är att välja andra ord. Istället för funktionsnedsättningar kan vi säga funktionsmöjligheter. Istället för att anpassa kan vi säga funktionsutveckla.

Det är också viktigt att visa att det är roligt och utvecklande att arbeta med tillgänglighet och inte alls så svårt och besvärligt som många tror.

Våra tankar om andra styr

Dokumentationen visar att negativa tankar och känslor är det största hindret för tillgänglighet. Dokumentationen berättar om några teorier som ifrågasätter vanliga uppfattningar om funktionsnedsättning och funktionshinder.

Cripteorin ifrågasätter våra idéer om vad som är normalt, och att samhället delar in människor i grupper utifrån vad de kan göra. En annan teori är den sociala modellen. Den utgår från att det är hinder i omgivningen som är problemet, inte att människor har funktionsnedsättning.

Ny forskning behövs

Många forskare arbetar för att bota och lindra sjukdomar och funktionsnedsättningar. Det behövs fler forskare som undersöker vilka hinder som finns i omgivningen och hur man kan ta bort dem. Det är ett ganska nytt forskningsområde. Och trots att många museer och konsthallar arbetar med tillgänglighet finns det bara några få rapporter som handlar om sådant arbete.

Viktigt samarbete i Norden

Nu är det år 2010. Mycket har blivit bättre i Sverige sedan den nationella handlingsplanen Från patient till medborgare började gälla. Men arbetet går för långsamt.

Länderna i Norden samarbetar i frågor som handlar om tillgänglig kultur. Det är ett viktigt arbete. Det nordiska nätverket Kultur för alla service är ett exempel på hur människor som arbetar på museer kan lära sig mer av varandra.

Jag som har skrivit den här dokumentationen (Eva-Lotta Sandberg) har talat med några av de som föreläste på seminariet om hur samarbetet mellan länderna kan utvecklas.

Här är våra förslag:

- Ordna en ny nordisk konferens om tillgänglighet i utställningar.
- Starta ett nordiskt forskningsprojekt kring tillgänglighet i utställningar.
- Fortsätt att utveckla nätverket Kultur för alla service.

9. Tillgänglighet i utställningar – Konklusioner och slutkommentar

➤ Eva-Lotta Sandberg,
Riksutställningar

Vad berättar det här seminariet om tillgänglighet i utställningar? Vilka är tendenserna? Och hur kan vi gå vidare i det fortsatta arbetet med att främja tillgänglighet i utställningar? Här följer avslutningsvis några reflektioner och konklusioner samt slutkommentar kring seminariet.

Trots att museer och konsthallar generellt sett kommit längre i sitt tillgänglighetsarbete än många andra institutioner i samhället kvarstår ändå problemområden, exempelvis att man ofta nöjer sig med tillfälliga satsningar och att diskriminering förekommer. Seminariet visar på flera praktiska exempel hur man genom metodutveckling kan motverka negativa attityder och diskriminering. En metod är att uppmärksamma språket; att det sker en förskjutning i hur vi uppfattar situationen när vi i stället för att tala om vissa grupper med funktionsnedsättningar talar om människor med olika funktionsmöjligheter. Det handlar om att funktionsutveckla i stället för att anpassa. Ytterligare en metod som visat sig generera ett fruktbart utbyte är gränsöverskridande samarbeten mellan olika kulturella genrer och uttryck. Flera projekt pekar också på värdet av att fokusera på det lustfyllda och stimulerande; att visa att tillgänglighetsarbete inte behöver vara komplicerat utan tvärtom kan vara enkelt och roligt.

Utvärderingen av seminariet visar på uppskattning av seminariets bredd, att man både genom teoretiska och praktiska exempel visar att tillgänglighet inte enbart handlar om fysiska hinder. Många seminariedeltagare uppmärk-

9. Accessibility in exhibitions Conclusions and final remarks

➤ Eva-Lotta Sandberg,
Riksutställningar

What does this seminar have to say about accessibility in exhibitions? What are the tendencies? How should we proceed in our efforts to improve accessibility? Here are some reflections, a summing up, and final remarks about the seminar.

Even though museums and art galleries have advanced further than most institutions in society in making adaptations for accessibility, many problem areas still remain, such as the acceptance of mediocre temporary solutions and continuing discrimination. The seminar showed several practical examples of how new methodological approaches can combat negative attitudes and discrimination. One method is to pay more attention to language. There is already a shift in our awareness of the situation when, instead of talking about certain groups with disabilities, we talk of groups with abilities. It is also a matter of development rather than adaptation. Another method that has proved very effective is cooperation over borders with cultural genres and expression. Several projects also revealed the great value of focussing on tasks that are enjoyable and stimulating; improving accessibility does not have to be complicated; on the contrary it can be simple and fun to manage.

Evaluations submitted by the participants after the seminar concluded, indicate a general appreciation of its wide scope and the combination of theoretical and practical models. They also welcomed the opportunity of showing that there is more to access than adapting physical barriers. Many of the participants emphasised the importance of stimulation. Theoretical perspectives such as the social model and crip theory

sammar också värdet av att göra tillgänglighetsarbetet roligt. Teoretiska perspektiv som den sociala modellen och crip teori är nya för merparten av seminariedeltagarna. Sammantaget visar utvärderingen att det finns behov av ökad samordning för att sprida goda exempel. Att fortsätta arrangera inspirerande mötesplatser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte där teoretiska modeller omsatts i praktiken förefaller därför vara en central del av det fortsatta arbetet med att utveckla tillgänglighet i utställningar.

Seminarier visar att attityder är det största hindret för tillgänglighet i utställningar. Det handlar om grundläggande värderingar och hur vi egentligen ser på varandra. Vågar vi benämna och bemöta politisk korrekthet? Vågar vi ifrågasätta chefer och kollegor som säger sig vara för tillgänglighet, men i praktiken diskriminerar exempelvis personer med funktionsnedsättningar? Vilka normer är förhärskande på den egna arbetsplatsen? Hur är samtalsklimatet? Vågar och vill vi se oss själva? För att komma vidare i tillgänglighetsarbetet behövs metoder som problematiserar dessa frågor utifrån alternativa och nya förhållningssätt. Den sociala modellen innebär i praktiken att man arbetar förebyggande och inkluderar hela omgivningen för att identifiera och avlägsna hinder för tillgänglighet på museer. På så sätt placeras funktionshindret och de funktionshinderskapande processerna i det omgivande samhället – inte i individen. Genom att tillämpa ett materialistiskt perspektiv på crip teori²⁹ kan museerna fördjupa och utveckla sitt demokratiska uppdrag: utöver att skapa tillgänglighet i utställningar kan museerna också ifrågasätta de ideologiska budskap som skapar kategorin personer med funktionsnedsättningar. Att problematisera dessa frågor är angeläget också utifrån aspekten att tillgänglighet är en viktig publikfråga.

were new to many. All in all, the evaluations show that there is a need for increased coordination in sharing good practice and continuing to arrange inspiring meetings where knowledge and experience can be exchanged, and where theoretical models can be put into practice. This seems to be the desired direction for future improvements on accessibility in exhibitions.

The seminar showed that misguided attitudes are the greatest barrier to accessibility. How we view one another is a matter of fundamental importance. Do we dare to question political correctness? Do we dare to question our heads of department or colleagues who say that they support accessibility issues but in practice discriminate against people with disabilities? What norms dominate in our own workplaces? What sort of climate for dialogue exists there? Do we dare to recognise our own views? In order to advance accessibility, questions from these alternative and new perspectives need to be addressed. In a practical sense, the social model involves working in a preventive manner and focussing on the whole environment, in order to identify and remove barriers to accessibility that relate more to society than the individual. By applying a materialistic perspective to crip theory,²⁹ museums can broaden their democratic duty. In addition to opening up exhibitions, museums should also question the ideological message which leads to categorising those with disabilities in the first place. Such debate is also desirable from the point of view that accessibility is an important public issue.

29) Crip teori är närmast en utlöpare från queerteorin och delar en av dess grundläggande principer: att ifrågasätta normaliteten.

29) Crip theory can be described as an extension of queer theory and shares one of its basic principles: to question normality.

Idag satsas mycket på medicinsk forskning med syfte att bota sjukdomar och minimera funktionsnedsättningar. Det behövs mer forskning om förhållandet mellan individ och samhälle. Vad är det som orsakar hindren och hur övervinns de? Forskningen kan vara med och minska hindren i samhället.³⁰ Flera av seminariets bidrag visar att funktionshinderforskning är ett relativt nytt forskningsområde. Detsamma gäller för närbesläktade forskningsområden och perspektiv som crip teori, Disability Studies, normkritiska perspektiv, den sociala modellen etc. Idag finns endast ett fåtal rapporter och avhandlingar som berör tillgänglighet i utställningar. Samtidigt pågår ett omfattande arbete för att öka tillgängligheten på museer och konsthallar. Att förena praktisk erfarenhet med ett teoretiskt ramverk utgör därför en viktig del av arbetet med metodutveckling. Vad fungerar? Vad fungerar inte? Vad kan förbättras? Hur relaterar det här projektet till andra liknande projekt? Det är viktiga frågor att förhålla sig till för att tillvarata kunskap och erfarenhet från det omfattande arbete som görs runtom i Sverige, Norden och internationellt. Vilka möjligheter finns till internationellt utbyte kring forskning?

Vi är nu framme vid år 2010 och kan konstatera att målen i den nationella handlingsplanen, *Från patient till medborgare* förvisso gått framåt, men alldeles för långsamt. I Sverige behövs krafttag på bred front för att öka tillgängligheten.³¹ Kulturdepartementet inom Utbildningsministeriet i Finland har tillsatt en kommitté för tillgänglighet inom konst och kultur under perioden 2009–2011, något som visat sig ge positiva effekter inom kultursektorn i stort. Sammantaget tyder det på att ökad samordning, omvärldsanalys och internationalisering är viktiga delar i det fortsatta arbetet för ökad tillgänglighet. Mellan de nordiska länderna finns redan åtskilliga samarbeten och plattformar att bygga vidare på. Ett exempel är Nordiska Handikappolitiska Rådet³² som har upprättat fem sektorsnätverk som rör: arbetsmarknad, byggnads- och samhällspla-

Nowadays large amounts of resources are spent on medicinal research aimed at curing illnesses and reducing disabilities. More research is needed into relationship between individuals in society and, for instance, on the overall causes of divisions in society and how to rectify them.³⁰ Several of the seminar papers illustrated how research on disability is a relatively new academic field, as are also the closely related disciplines of crip theory, disability studies, the norm-critical perspective, the social model, etc. Today we have only a handful of reports and dissertations which deal with accessibility in exhibitions. At the same time a considerable amount of practical work is being undertaken. Thus an important methodological development must be the assimilation of practical experience within theoretical frameworks. What works? What does not work? What can be improved? How does this project relate to other projects? These are important questions if the combined knowledge acquired from the work already carried out throughout Sweden, the Nordic countries and internationally, is to be put to good use. What possibilities exist for international interchange in research?

It is now 2010 and we can ascertain that the goals of the national action plan From patient to citizen have been reached in part but that work has progressed too slowly. Sweden needs strong action on a wide front to increase accessibility.³¹ The Department for Cultural, Sport and Youth Policy within the Ministry of Education and Culture in Finland has appointed a committee for accessibility within art and culture for the period 2009–2011. This will have ramifications for the cultural sector at large. Increased collaboration, external analyses and internationalisation are vital if this work is to progress. The Nordic countries already have several collaborative ventures and platforms that can be expanded. One example is the Nordic Council on Disability Policy,³² with its network of five sectors regarding the labour market, building and social planning, culture, transport and education. A sixth network was introduced in 2009 with representatives from national state departments and agencies for

30) <http://www.hso.se/forskning/>

31) <http://www.regeringen.se/sb/d/12547/a/138269>

32) <http://www.nordiskahandikappolitiskaradet.org>

30) <http://www.hso.se/forskning/>

31) <http://www.regeringen.se/sb/d/12547/a/138269>

32) <http://www.nordiskahandikappolitiskaradet.org>

nering, kultur, transport och utbildning. Ett sjätte nätverk infördes 2009 med företrädare för nationella ministerier eller myndigheter för handikappolitisk samordning. Kultur för alla service är en del av Nordiska Handikappolitiska Rådets kulturnätverk. Detta är endast exempel på redan befintliga samarbeten mellan de nordiska länderna. Frågan är därför inte *om* utan *hur* vi i Sverige, Norden och internationellt kan fortsätta samverka med varandra.

Som skribent till denna dokumentation har jag, Eva-Lotta Sandberg, i dialog med seminariets olika föreläsare tagit fram ett antal förslag till fortsatt utveckling av tillgänglighet i utställningar. Dessa förslag får bli dokumentationens slutkommentar:

- **Nordisk konferens om tillgänglighet** i utställningar. Under Europeiska Handikappåret 2003 arrangerade Nationalmuseum i Stockholm konferensen *Museer för alla*. Konferensen genomfördes med stöd av Kulturrådet. Syftet med konferensen var att stärka samarbetet mellan de nordiska länderna och öka kunskapen om tillgänglighet inom museiområdet. Vad har hänt i Norden och internationellt inom området sedan dess? Samverkansuppdraget mellan de regionala museerna och Riksutställningar i Sverige kan vara utgångspunkt för en nordisk konferens om tillgänglighet i utställningar tillsammans med andra parter.
- **Nordiskt forskningsprojekt kring tillgänglighet i utställningar.** Att förena praktisk erfarenhet med ett teoretiskt ramverk utgör, som tidigare nämnts, en viktig del av arbetet med metodutveckling. En satsning på ett nordiskt forskningsprojekt kring tillgänglighet i utställningar är en form för ökad samordning, omvärldsanalys och internationalisering vars resultat kan bidra till ökad spridning av praktiska exempel och viktig kunskapsutveckling kring tillgänglighet i utställningar.
- **Kultur för alla service.** Att fortsätta främja, sprida och utveckla verksamheten kring Kultur för alla service i Norden förefaller vara en central del av det fortsatta arbetet med att utveckla tillgänglighet i utställningar.

disability policy collaboration. The Culture for All service is a part of the cultural network of the Nordic Council on Disability Policy. These are just some examples of the collaboration that exists between the Nordic countries. So the question is not if but how continued cooperation should proceed within Sweden, the Nordic countries and internationally.

As author of this report, Eva-Lotta Sandberg, in dialogue with the different seminar speakers, has provided suggestions for the continued development of accessibility in exhibitions. These suggestions will serve as the final remarks for the report:

- **Nordic conference on accessibility in exhibitions.** During the European Year of People with Disabilities in 2003 the National museum in Stockholm arranged the conference *Museums for All*, supported by the Swedish Arts Council. The aim of the conference was to strengthen cooperation between the Nordic countries and to disseminate knowledge about accessibility within the museum sphere. What has happened in the Nordic countries and internationally in this field since then? The governmental commission for collaboration between regional museums and Swedish Travelling Exhibitions would be an ideal starting point for a Nordic conference on accessibility in exhibitions together with other parties.
- **Nordic research project on accessibility in exhibitions.** Combining practical experience with theoretical frameworks is an essential step in method development. Support for a Nordic research project on accessibility in exhibitions is a form of increased collaboration, analysis and internationalisation. The results would significantly aid the dissemination of knowledge on practical endeavours and important inroads in this field.
- **Culture for All Service.** The continued promotion, dissemination and development of the activities of the Culture for All information service in the Nordic area is vital for any future efforts at improving accessibility in exhibitions.

Vill du bli medlem i Kultur för alla?

Arbetar du på museum eller med annan kultur?

Vill du få nya idéer om hur din verksamhet kan bli mer tillgänglig?

Då ska du bli medlem i Kultur för alla service.

Kultur för alla service hjälper till med expertråd och utbildningar, informationsmaterial och utvärderingar.

Genom Kultur för alla service kan du också få kontakt med andra som arbetar med tillgänglighet.

Kultur för alla service är till för alla som arbetar på museer i de nordiska länderna Finland, Sverige, Norge, Danmark och Island.

Kultur för alla service samordnas av Statens konstmuseum i Helsingfors i Finland.

Verksamheten stöds av Nordisk kulturfond, Undervisningsministeriet i Finland och Statens konstmuseum i Finland.

E-postlista

Kultur för alla service skickar ut e-post med nyheter och tips om tillgänglighet på museer.

Alla som är intresserade kan vara med på e-postlistan.

Med e-posten kan du också skicka frågor och ta kontakt med de andra deltagarna.

E-postlistan finns på finska, svenska, norska, danska, isländska och engelska.

Så här blir du medlem:

Anmäl dig här:

www.kulttuuriakaikille.fi/se.php?k=12206

Publicera material?

Har du något nytt om tillgänglighet som kan vara intressant att ha med på Kultur för alla service hemsida?

Kontakta Kultur för alla service koordinator.

Kontakt

Sari Salovaara, koordinator för Kultur för alla service

e-post: sari.salovaara@fng.fi

Hemsida: www.kulturforalla.info

Become a member of Culture for All

Do you want to be inspired in your work for accessibility? Then you should become a member of the Culture for All Service – a Nordic network working for inclusion in museums.

The Culture for All Service offers information on accessibility to those employed within the cultural sector. It offers advice on all issues concerned with physical and intellectual accessibility– networks, expertise, advice, training opportunities, evaluations, information packs, and accessibility surveys. The Culture for All website provides up to date information and suggestions for improvements that can assist your organisation. The Culture for All service aims to be an inspiration for those promoting accessibility and inclusion within the museum and culture sector.

The Culture for All Service also includes a Nordic accessibility network for museums which offers its members a forum for exchanging experiences and information to avoid duplication of work when a new project is planned. The service began on a project basis in 2006 and is coordinated by each Nordic country in rotation. In 2009 it was the turn of the National Museum of Iceland.

The Culture for All Service is run by the Art Museum Development Department (KEHYS) at the Finnish National Gallery in Helsinki. The service is supported by the Nordic Culture Fund, The Finnish Ministry of Education and Culture, and the Finnish National Gallery.

Emailing list

The Culture for All Service runs an international emailing list for distributing information and advice on accessibility in museums among network members. The emailing list also channels questions, contact and tips. The list is open to everyone interested in accessibility issues within the cultural sector. It's languages are Danish, Finnish, Icelandic, Norwegian, Swedish and English.

Material to publish?

Do you have news about accessibility, or new material of interest to the subject, which you would like to publish on the Culture for All website? Contact the Culture for All Service co-ordinator.

New members

Register here: <http://www.kulttuuriakaikille.fi/se.php?k=12206>

Contact

Website <http://www.kulturforalla.info>

Contact Sari Salovaara, co-ordinator for Culture for All Service
sari.salovaara@fng.fi

Uppsala 14–15 maj 2009
Upplandsmuseet, Uppsala

LYFT BLICKEN

KREATIVA
MÖJLIGHETER

Seminarium om tillgänglighet i utställningar

Under lång tid har tillgänglighetsfrågor varit högt prioriterade. Från att ha varit frågor som enbart handlat om fysisk tillgänglighet – trösklar, textstorlek etc – för människor med fysiska funktionsnedsättningar har området under senare år vidgats till att även inkludera social, ekonomisk och konceptuell tillgänglighet. Museers tillgänglighet handlar ytterst om vår roll i samhället, om att inte diskriminera eller utesluta grupper av medborgare. Därför är frågor om tillgänglighet frågor om demokrati.

Om museerna skall inkludera alla besöksgrupper ställer detta nya krav på museerna och på förnyade synsätt på utställningar och pedagogik.

- Kom och delta i ett seminarium med syfte att bidra till utveckling av utställningsmediet!
- Vi erbjuder ett lunch-till-lunch seminarium med inspiration, teoretisk förankring, goda exempel och upplevelsebaserat lärande kring tillgänglighet i utställningar.

Seminarier arrangeras i samverkan mellan Upplandsmuseet, Bohusläns museum/Västarvet, nordiska nätverket Kultur för alla och Länsmuseumnas samarbetsråd tillsammans med Riksutställningar och Handisam.

Sista anmälningssdag: 21 april 2009
Deltagaravgift inkl middag: 900 kr exkl. moms
Anmäl dig på: www.riksutställningar.se/lyftblicken
Max antal deltagare: 50 personer

- Föreläsningar och workshops kommer att hållas på engelska om inte annat anges i programmet.

För mer information kontakta:

Tuula Autio, [Upplandsmuseet](http://Upplandsmuseet.se), tel.0704-099562, tuula.autio@upplandsmuseet.se

Program

Torsdag 14 maj

Kl 12:00

Registrering

Kl 13:00

Välkomsthälsning, Tuula Autio
utställningschef Upplandsmuseet och
Hans Kindgren, museichef Bohusläns museum

Kl 13:10–14:30

Föreläsning:
Understanding disability in theory and practice
Diana Walters, Museion, Göteborgs universitet

Over the gaps and obstacles!, Sari Salovaara
KEHUS, Statens konstmuseum i Finland

Kl 14:30–15:00

Fika med nätverksdiskussion

Kl 15:00–16:00

Exempel:
*Tillgänglighet som ett innovativt nav
för museernas verksamhet*
Projektet *Alla ombord – det salutogena museet*
Statens maritima museer, Carina Ostenfeldt
(Hålls på svenska)

Kl 16:00–17:15

Workshop:
Voyage of discovery – an Odyssee
Josette Bushell Mingo, Tyst teater

Kl 18:15

Middag

Fredag 15 maj

Kl 08:30–09:00

Personlig assistent eller museiintendent?
Några tips för dig som vill komma vidare
Mikael Wahldén, Handisam
(Hålls på svenska)

Kl 09:00–09:40

Föreläsning:
Crip theory – att ifrågasätta normaliteten
Susanne Berg, Independent Living Institute
(Hålls på svenska)

Kl 09:40–10:00

Fika

Kl 10:00–11:30

Exempel och workshop:
Bemötandeguide – en vägledning
i mötet med människor med
funktionsnedsättningar
Kerstin Jennebo, Örebro läns museum
Synnöve Andersson Mollberg
Spiran Kompetensutveckling AB
(Hålls på svenska)

Kl 11:30–12:00

Avslutning:
konklusioner, utvärdering, nätverk

Presentation

LYFT BLICKEN

KREATIVA
MÖJLIGHETER

➤ **Sari Salovaara, KEHUS, Statens konstmuseum i Finland**

Over the gaps and obstacles!

How to keep the positive mindset in developing inclusive museum services. The Finnish National Gallery has taken a major role in the attempt to make cultural facilities accessible and welcoming to everyone. During the last decade there has been a shift in Finland towards recognising the importance of access, inclusion and diversity in the fields of art and culture. In her presentation Salovaara shares the key inspirations of the latest developments, the biggest challenges, and some future ideas. Salovaara coordinates the Culture for All Service that is run by the Finnish National Gallery, see www.cultureforall.info.

➤ **Diana Walters, University of Gothenburg**

Understanding disability in theory and practice

In many ways, disabled people in the Nordic countries are comparatively well off under the welfare model. Economic benefits are good, and a high level of personal assistance exists compared to many other European countries. Yet discrimination still exists and approaches to disability and attitudes are often negative. Museums are key transmitters of messages and images through society. How are museums approaching disability, through exhibitions and activities? How can museums become places where disabled people are visible and welcome, and where access underpins all activity in an integrated and sustainable way?

Diana Walters is programme director of the international Museum Studies Masters Programme at the University of Gothenburg. Her PhD is entitled 'Attracting Zealots: Responses to disability in museum collections and practice in the early 21st century.' She is also Regional Museum Coordinator for Cultural Heritage without Borders, a Swedish NGO working for peace and reconciliation in the western Balkans.

➤ **Josette Bushell Mingo**

Voyage of discovery – an Odyssee

A free discussion on the work of 'Tyst teater' and the museum project created around their 2007 birthday production *Odysseen*. Looking at creative possibilities, sign language and creativity, this discussion will look at how the project was created with national Museum, audience response. It will of course look at the right to creativity and accessibility.

➤ **Susanne Berg**

Crip theory – shaking the dominance of normality

The majority society is organised to keep disabled people out of place or in place. Museums are part of this organisation, as they regularly exclude disabled people's life and experience in general exhibitions, keeping us out of place. Alternatively, they exhibit disabled experience as separate and deviant from the norm, keeping us in place. Crip theory aims to turn the gaze from the disabled body onto normality. The frail and temporary state of being normal can be shaken through the use of culture. In a democracy defined by diversity this could and should be an essential task for museums.

svenska

Majoritetssamhället är organiserat för att hålla personer med funktionsnedsättningar utanför eller på plats. Museer är en del av denna organisation då de regelbundet utesluter personer med funktionsnedsättningars liv och erfarenheter från de allmänna utställningarna. När erfarenhet av funktionshinder visas fram görs det särskilt och framställs därigenom som separat och avvikande från normen. Crip-teori syftar till att flytta blicken från den funktionshindrade kroppen till normaliteten. Att tillhöra normaliteten är ett bräckligt och temporärt tillstånd som kan ifrågasättas på ett obekvämt sätt inom kulturen. I en demokrati definierad av en mångfald olikheter kunde och borde detta vara en uppgift för museer.

➤ **Carina Ostenfeldt**

Carina Ostenfeldt, producer for development of *All aboard! – The salutogenic museum* is a pioneering educational project in progress at the Swedish National Maritime Museums/Vasa Museum in Stockholm to make it possible for children and young people, regardless of their actual abilities, to benefit from, enjoy and take active part in the educational activities on an equal and dignified footing.
www.maritima.se/allaombord.aspx

svenska

Projektleddare/ konceptansvarig för *Alla ombord! Det salutogena museet vid Statens Maritima museum*. Projektet är ett pedagogiskt utvecklingsprojekt på Vasamuseet i Stockholm som pågår 2008–2011. Genom att utveckla en filosofi för tillgänglighet vill vi funktionsutveckla verksamheten. Istället för att anpassa vill vi passa rätt från start. Arbetet med ökad tillgänglighet är en innovativ kraft som utvecklar hela verksamheten. Genom mångfunktionalitet, och expansivt fokus arbetar vi med värdiga lösningar som inkluderar en mångfald av behov och som uppmuntrar till självständighet och nya "coping-strategier". En målsättning är att projektet ska inspirera andra i deras arbete med ökad tillgänglighet och bli ett kompetenscentrum för andra museer.

LYFT BLICKEN

KREATIVA
MÖJLIGHETER

Mikael Wahldén

Personlig assistent eller museiintendent?

Några tips för dig som vill komma vidare.

svenska

Handisam, Myndigheten för handikappolitisk samordning, är central förvaltningsmyndighet för samordningen av arbetet inom det handikappolitiska området. Myndighetens roll är att ha ett övergripande perspektiv på frågor kring politikens utveckling och resultat. I detta ingår att utvärdera det handikappolitiska arbetet, förse regeringen med underlag och stödja myndigheternas arbete med tillgänglighet och genomförande av politiken. Handisams lokaler ligger vid Globen i Stockholm. På myndigheten arbetar cirka 30 personer. Läs mer på: www.handisam.se

Mikael Wahldén arbetar som utredare i Handisams utvecklingsgrupp. Tidigare har han arbetat på olika museer samt på Riksantikvarieämbetet.

Örebro läns museum
och Spiran kompetensutveckling AB

svenska

Bemötandeguiden är namnet på ett utbildningsmaterial som består av en praktisk och teoretisk grundkurs. Utbildningsmaterialet syftar till att skapa en första medvetenhet för den som i sitt dagliga arbete möter besökare med funktionsnedsättningar. Detta för ett bra bemötande – men också för att motverka rädsla, okunskap och fördomar. Intendent Kerstin Jennebo, Örebro läns museum, som arbetar med bemötande och tillgänglighetsfrågor har tagit fram utbildningsmaterialet och varit ledare för de kurser som arrangerats tillsammans med Synnöve Andersson Mollberg, Spiran Kompetensutveckling AB.

Bilaga 2 Deltagarförteckning

List of participants

Namn	Organisation	E-post
Anita Kempe	Tekniska museet	anita.kempe@tekniskamuseet.se
Anja Petersen	Dunkers kulturhus	anja.petersen@helsingborg.se
Anna Robertsson	Västerbottens museum	anna.robertsson@vbm.se
Anna Sjöstrand	frilans	anna@velda.se
Anna Stenkula	Nobelmuseet	anna.stenkula@nobel.se
Anna Wilson	Historiska museet	anna.wilson@historiska.se
Anna-Karin Svanberg	Vin & sprithistoriska museet	ak.svanberg@vinosprithistoriska.se
Ann-Marie Brockman	Bohusläns museum	ann-marie.brockman@vgregion.se
Anne-Marie Österberg	Statens musiksamlingar	anne-marie.osterberg@musikmuseet.se
Amanda Creutzer	Nordiska museet	amanda.creutzer@nordiskamuseet.se
Bryndis Sverrisdottir	National Museum of Iceland	bryndis@thjodminjasafn.is
Carina Milde	Arbetets museum	carina.milde@arbetetsmuseum.se
Carina Ostenfeldt	Vasamuseet, Statens maritima museer	carina.ostenfeldt@smm.se
Charlotte Carlin	Höganäs Museum	charlotte@carlincompany.com
Clas Günther	Etnografiska museet	clas.gunther@etnografiska.se
Diana Walters	Göteborgs Naturhistoriska Museum, Västarvet	diana.walters@vgregion.se
Elisabeth Brenning	Stockholms stadsmuseum	elisabeth.brenning@stadsmuseum.stockholm.se
Eriqa Lindsten	Bohusläns museum, Västarvet	erika.lindsten@vgregion.se
Eva Derlow	Tekniska museet	eva.derlow@tekniskamuseet.se
Eva Goffe	Göteborgs Naturhistoriska Museum, Västarvet	eva.goffe@vgregion.se
Eva Klang Eriksson	Kulturen	eva.klangeriksson@kulturen.com
Eva Lundin	Nordiska museet	eva.lundin@nordiskamuseet.se
Felicia Eriksson	Arbetets museum	felicia.eriksson@arbetetsmuseum.se
Gunilla Stillström	Riksidrottsmuseet	gunilla.stillstrom@rf.se
Hans Kindgren	Bohusläns museum, Västarvet	hans.kindgren@vgregion.se
Hedvig Bruzæus	Postmuseum, Posten Meddelande AB	hedvig.bruzaeus@posten.se
Helen Karlsson	Uppsala konstmuseum	helen.karlsson@uppsala.se
Helga Einarsdottir	National Museum of Iceland	helga.einarsdottir@thjodminjasafn.is

Namn	Organisation	E-post
Ingrid Eriksson	Västmanlands läns museum	ingrid.eriksson@ltv.se
Ingvar Lundkvist	Stockholms läns museum	ingvar.lundkvist@lansmuseum.a.se
Jeanette Rangner Jacobsson	Nationalmuseum	jrr@nationalmuseum.se
Jenny Fridh	Dunkers kulturhus	jenny.fridh@helsingborg.se
Josette Buchell-Mingo	Tyst teater, Riksteatern	Josette.buchell-mingo@riksteatern.se
Karina Hedman	Statens historiska museer	karina.hedman@historiska.se
Katharina Wänseth	Göteborgs Stadsmuseum	katharina.wanseth@kultur.goteborg.se
Kerstin Jennebo	Örebro länsmuseum	kerstin.jennebo@olm.se
Leif Länsikylä	Etnografiska museet	leif.lansikyla@etnografiska.se
Lena Stammarnäs	Västarvet/ Lödöse museum	lena.stammarnas@vgregion.se
Li Kolker	Statens historiska museum	li.kolker@historiska.se
Louise Andersson	Riksutställningar	louise.andersson@riksutstallningar.se
Malin Grundberg	Statens historiska museum	malin.grundberg@historiska.se
Malvin Karlsson	Unna design malvin@unna.se	
Mari Wickerts	Göteborgs Stadsmuseum	mari.wickerts@kultur.goteborg.se
Mariana Back	Tekniska museet	mariana.back@tekniskamuseet.se
Mia Nilsson	Jamtli	mia.nilsson@jamtli.com
Mikael Wahldén	Handisam	mikael@handisam.se
Reino Lehtonen	Västmanlands läns museum	reino.lehtonen@ltv.se
Sari Salovaara	Kultur för alla service, Statens konstmuseum i Helsingfors, Finland	sari.salovaara@fng.fi
Sebastian Goksör	Kulturen	sebastian.goksor@kulturen.com
Sigvard Frenzel	Medeltidsmuseet, Stockholms kulturförvaltning	sigvard.frenzel@medeltidsmuseet. stockholm.se
Sofie Henryson Rudvall	Bohusläns museum	sofie.henryson_rudvall@vgregion.se
Sophie Nyman	Historiska museet	sophie.nyman@historiska.se
Stina Flink	Upplandsmuseet	stina.flink@upplandsmuseet.se
Susanne Berg	Independent Living Institutue	susanne.berg@independentliving.se
Synnöve Andersson Mollberg	Spiran Kunskapsutveckling AB	info@spiran.se
Tina Candell	Etnografiska museet	tina.candell@smvk.se
Tomas Olsson	Historiska museet	tomas.olsson@historiska.se
Tuula Autio	Upplandsmuseet	tuula.autio@upplandsmuseet.se
Urban Josefsson	Museum Gustavianum, Uppsala universitet	urban.josefsson@gustavianum.uu.se
Wenke Rundberg	Nordiska museet	wenke.rundberg@nordiskamuseet.se

Bilaga 3 Om du vill veta mer

Find out more

Tips på böcker, rapporter och artiklar:

Berg, Susanne & Grönvik, Lars (2007) *Crip theory – en preliminär positionering*:

<http://www.lund.se/upload/Kultur%20och%20fritid/Alla%20vinner/Dokument/CripTheory.pdf>

Diskrimineringslagen i Sverige (2009):

<http://www.regeringen.se/sb/d/11043/a/111986>

Fraser, Nancy (1997) *Justice Interrupt*, Taylor & Francis Ltd. UK

Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken

(Prop. 1999/2000:79): <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1478>

Grip, Lars (2004) *Det demokratiska rummet: om museernas nya uppdrag:*

rapport från konferensen Museer för alla, den 29 september 2003 på Nationalmuseum i Stockholm, Nordiska handikappolitiska rådet, Stockholm:
http://www.cultureforall.info/doc/det_demokratiska_rummet.pdf

Garland Thomson, Rosemarie (1996) *Extraordinary Bodies*, Colombia University Press

Hinder och möjligheter för ökad tillgänglighet inom kulturområdet (2005)

(Dnr KUR 2005/507-223) Statens Kulturråd, Stockholm:

http://www.kulturradet.se/Documents/Verksamhet/Tillganglighet/Redovisning_av_sektorsansvar_handikappolitik_bilaga3.pdf

McRuer, Robert (2006) *Crip Theory. Cultural Signs of Queerness and Disabilities*, New York University Press

McRuer, Robert (2005-11-30) *Miffoteori*, Tidskriften Arena:

<http://www.arenagruppen.se/index.php?sid=5&pid=92&tid=1474>

Museer för alla? Museers och konsthallars tillgänglighet för personer med funktionshinder (1996), Statens kulturråd, Stockholm

Oderstedt, Ingmar m fl (2004) *Aktuellt I Norden – Från projektpolitik till en inkluderande kulturpolitik*, Nordiska Handikappolitiska Rådet:

http://www.cultureforall.info/doc/fran_projektpolitik.pdf

Re-presenting Disability. Activism and Agency in the Museums (2010)

(ed Richard Sandall, Joycelyn Dodd, Rosemarie Garland-Thomson)
Routledge Taylor & Francis Group

Rethinking Disability Representation in Museums and Galleries (2008)

(ed Jocelyn Dodd, Richard Sandall, Debbie Jolly & Ceri Jones),
University of Leicester/RCMG: <http://www.le.ac.uk/ms/research/pub1129.html>

- Riv hindren. Riktlinjer för tillgänglighet* (2007) Enligt förordning 2001:526 om statliga myndigheters ansvar för genomförande av handikappolitiken, Handisam. Myndigheten för handikappolitisk samordning:
http://www.handisam.se/upload/Handisams%20filer/Rapporter/Riv%20hindren_tillg.pdf
- SOLON (2001) *Survey Of Provision For Disabled Users Of Museums, Archives, And Libraries*. Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries, London
- Svensson, Elisabeth (2001) *Museer för alla i Norden: om tillgänglighet för människor med funktionshinder*, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn
- The Disability Discrimination Act*, UK
http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1995/ukpga_19950050_en_1
- Tillgänglighet och kulturarv. Accessibility and Cultural Heritage* (2005) (red) Annika Berner & Per-Anders Johansson, Statens fastighetsverk, Stockholm
- Walters, Diana (2008) *Attracting Zealots: Responses to disability in museum collections and practice in the early 21st century*, Newcastle University, UK
- Västra Götalandsregionens riktlinjer och standard för Förmedlingsteknisk tillgänglighet för utställningar och scenkonst*:
<http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Handikappkommitt%C3%A9n/Riktlinjer%20och%20standard/Tillg%C3%A4nglighet%20till%20utst%C3%A4llningar%20och%20scenkont%20l%C3%A5st.pdf>
- Översyn av medel för funktionshindrades tillgång till kultur* (2007) Kulturrådets skriftserie 2007:5:
http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2007/oversyn_funktionshinder.pdf

Tips på webbplatser:

Barrier Free Architectural:
www.barrierfree.org

Bohusläns museum:
www.bohusmus.se

Centrum för lättläst:
www.lattlast.se

Centrum för tillgänglig information:
www.bibl.vgregion.se/Regionbibliotek/Centrum-for-tillganglig-information/

Design för alla:
www.designforalla.se

The Council of Museums, Libraries and Archives (MLA) UK:
www.mla.gov.uk/

DHR – De handikappades riksförbund:
www.dhr.se

DO – diskrimineringsombudsmannen:
www.do.se

Expanding your market. Maintaining accessibility in Museums,
U.S. Department of Justice Civil Rights Division, Disability Rights Section:
www.ada.gov/business/museum_access.htm

Funka nu:
www.funkanu.se

Handisam:
www.handisam.se

HO – Handikappombudsmannen:
www.handikappombudsmannen.se/Tpl/StartPage____4.aspx

Independent Living Institute:
www.independentliving.com

Jämtli museum;
www.jamtli.com

Kultur för alla/ Culture for all:
www.cultureforall.info/se.php

KynnysKINO, filmfestival i Finland:
www.kynnys.fi/content/view/173/173/

Kulturarv utan gränser:
www.chwb.org/

Kulturrådet:
www.kulturradet.se

Länsmuseernas samarbetsråd:
www.kulturarvsportalen.se/lsmny/index.html

MAGDA – Museums and Galleries Disability Association:
www.magda.org.uk/

Nationalmuseum i Sverige:
www.nationalmuseum.se

Nordiska Akvarellmuseet:
www.akvarellmuseet.org

Nordiska museet:
www.nordiskamuseet.se

Riksförbundet Sveriges Museer:
www.sverigemuseer.se

Riksutställningar:
www.riksutstallningar.se

Specialpedagogiska skolmyndigheten:
www.spsm.se

Synskadades museum:
www.srfriks.org/Om-SRF/synskadades-museum/

Tillgänglighetsdatabasen:
www1.vastsverige.com/templates/default____4051.aspx

Tillgänglig kultur
<http://regionbibliotek.vgregion.se/tillganglig-kultur/kontakt.asp>

Tyst teater, Riksteatern:
www.riksteatern.se/tystteater

Statens konstmuseum i Finland:
www.fng.fi

Världskulturmuseet:
www.varldskulturmuseum.se

Västarvet:
www.vastarvet.se

Västra Götalandsregionen:
www.vgregion.se

Web Accessibility Initiative (WAI):
www.w3.org/WAI

Örebro läns museum:
www.olm.seKONTAKT

Kontakt

Eriqa Lindsten, Bohusläns museum/Västarvet

erika.lindsten@vgregion.se

0522-65 65 98

Hans Kindgren, Bohusläns museum/Västarvet

hans.kindgren@vgregion.se

0522-65 65 10

Jeanette Rangner Jacobsson, Nationalmuseum/Kultur för alla

jrr@nationalmuseum.se

08-51 95 43 94

Louise Andersson, Riksutställningar

louise.andersson@riksutstallningar.se

0498-79 90 75

Tuula Autio, Upplandsmuseet

tuula.autio@upplandsmuseet.se

018-16 91 40

UPPLANDSMUSEET

BOHUSLÄNS MUSEUM

HANDISAM

Riksställningar
Swedish Travelling
Exhibitions

www.kulttuuriakaikille.info
www.kulturforalla.info
www.cultureforall.info